

6

ΟΛΓΑΣ ΚΟΜΝΗΝΟΥ - ΚΑΚΡΙΑΗ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ

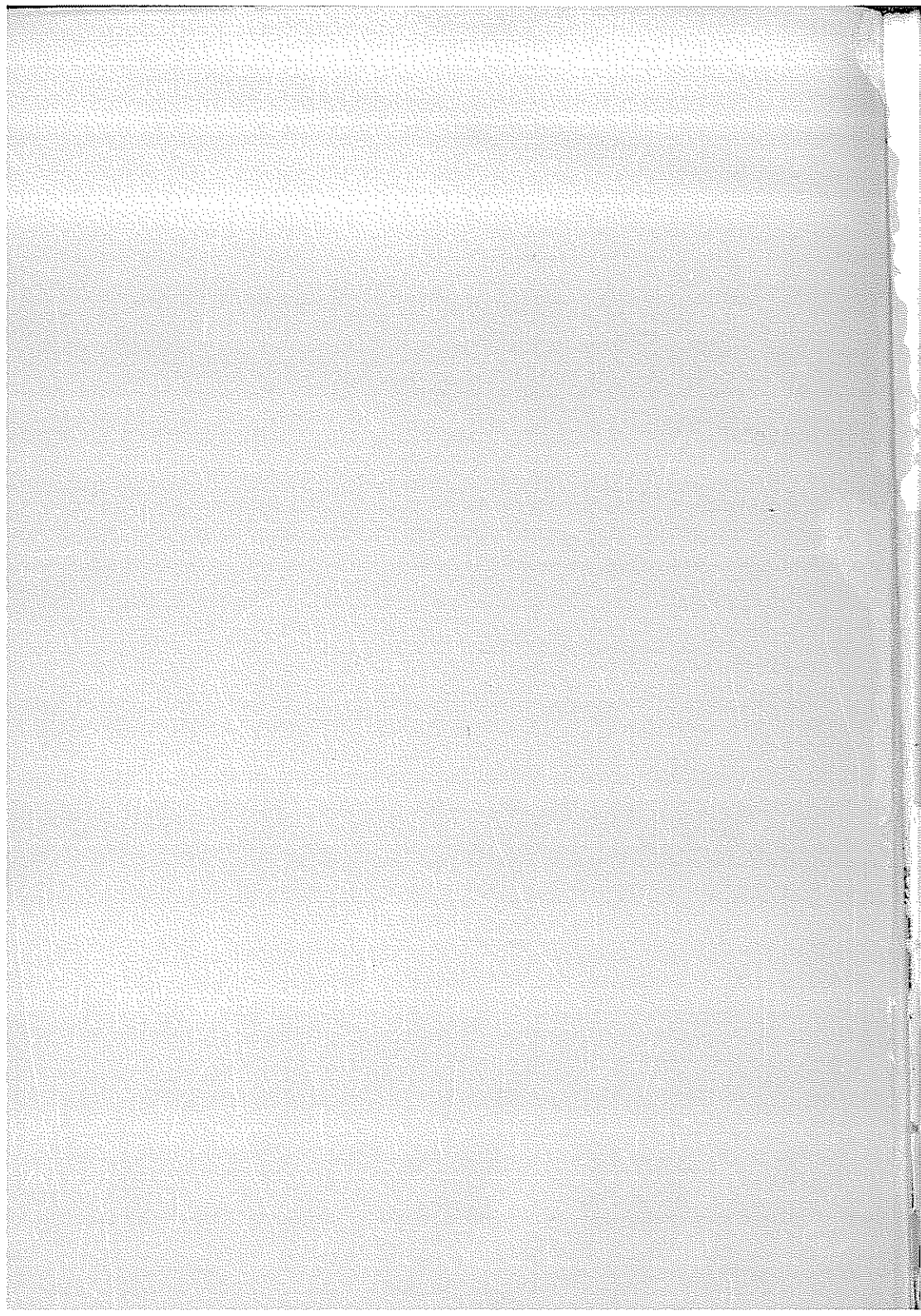
W

27/1/77

ΑΘΗΝΑ 1975

29106

27/1/77
29106
e 1173

146

ΣΥΝΔ. ΕΛΛ. ΕΡΙΣΤ.
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΟΛΓΑΣ ΚΟΜΝΗΝΟΥ-ΚΑΚΡΙΔΗ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ

ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Αύξων Αριθμός: .....

Ταξινόμικός Αριθμός: .....

146

ΑΘΗΝΑ 1975

Τὸ πνευματικὸ μνημόσυνο τῆς
"Ολγας Κομνηνοῦ - Κακριδῆ
ἔγινε στὶς 26 Μαΐου τοῦ 1975,
στὴ μεγάλη αἴθουσα τοῦ μεγά-
ρου τῆς Ἐστίας Νέας Σμύρνης,
μὲ πρωτοβουλία μαθητῶν καὶ
φίλων τῆς, σὲ συνεργασία μὲ
τὸ Σύνδεσμο Ἑλληνίδων Ἐπι-
στημόνων.

ΠΑΝΟΣ Κ. ΧΑΛΔΕΖΟΣ

Πρόεδρος τῆς Ἑστίας Νέας Σμύρνης

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗ ΟΜΙΛΙΑ

Ὡς πρόεδρος τῆς Ἑστίας Νέας Σμύρνης συγχαίρω τίς μαθήτριες καί τίς φίλες τῆς ἀείμνηστης Ὀλγας Κακριδῆ καί τὸ Σύνδεσμο Ἑλληνίδων Ἐπιστημόνων γιά τήν πρωτοβουλία τους νά ὀργανώσουν τή σημερινή συγκέντρωση, ἀφιερωμένη στή μνήμη μιᾶς μεγάλης Ἑλληνίδας, πού καλλιέργησε ὅσο λίγες τά ἑλληνικά γράμματα καί τίμησε ιδιαίτερα τή Σμύρνη, πού τή θεωροῦσε πατρίδα της, γιατί ἐκεῖ πέρασε τά περισσότερα καί ὠραιότερα νεανικά της χρόνια. Παράλληλα τίς εὐχαριστῶ, γιατί ἔδωκεν καί στό Ἴδρυμά μας τήν εὐκαιρία νά τιμήσῃ καί αὐτό τήν Ὀλγα Κακριδῆ καί νά ἐκφράσῃ τήν εὐγνωμοσύνη του γιά ὅσες πνευματικές ὑπηρεσίες πρόσφερε στήν Ἑστία καί ιδιαίτερα στά νέα παιδιά τῆς Νέας Σμύρνης.

Τό βράδυ τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1940, μέσα στόν γενικό συναγερμό τοῦ Ἔθνους, τὸ Συμβούλιο τῆς Ἑστίας μας ἀποφάσισε νά ἀναλάβῃ τήν πρωτοβουλία νά συγκεντρώσῃ μέγαν χρηματικά ποσά καί μάλιστα εἶδη γιά τὸ στρατό μας πού πολεμοῦσε στό μέτωπο. Ἐνδιαφέρθηκε ὅμως καί γιά κάτι ἄλλο μέσα στά χρόνια τῆς Κατοχῆς: Τά σχολεῖα μας εἶχαν ἀποδιοργανωθῆ γι' αὐτό, μέ τή συνεργασία τοῦ καθηγητῆ Ἰ. Κακριδῆ, πού ἦταν ἑφορος τοῦ φιλολογικοῦ τμήματος τῆς Ἑστίας, καί τῆς πολύτιμης συζύγου του, ἀποφασίστηκε νά ἰδρυθοῦν 13 γυμνασιακά Φροντιστήρια, δύο μεταγυμνασιακά καί ἓνα Γενικῆς Μορφώσεως. Στίς δύο πρώτες ὀμάδες διδάξαν οἱ καθηγητές τοῦ Γυμνασίου Νέας Σμύρνης μέ ἐνθουσιασμό καί ἀφοσίωση. Στό Φροντιστήριο Γενικῆς Μορφώσεως ὁ καθηγητής Κακριδῆς ἔδωσε μαθήματα γιά τήν ποίηση τοῦ

‘Ομήρου καὶ ἡ “Ολγα Κακριδῆ γιὰ τὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία, ἐρμηνεύοντας Σολωμό, Βαλαωρίτη, Παλαμῶ, Σικελιανό. Παράλληλα ὁ καθηγητῆς Ἰ. Παπαδόπουλος διδάξε βυζαντινὴ ἱστορία.

Τὰ ἐπιμορφωτικὰ αὐτὰ μαθήματα μὲ τὴν ἐπιτυχία ποὺ εἶχαν μᾶς ὠδήγησαν στὴ σκέψη νὰ ιδρύσῃ σήμερα ἡ ‘Εστία μας ἕνα Ἐλεύθερο Λαϊκὸ Πανεπιστήμιο. Τὸ θέμα εἶναι πολὺ σοβαρὸ καὶ ἔχει νὰ ἀντιμετωπίσῃ πλῆθος προβλήματα, προάγεται ὅμως σύντονα καὶ ἐλπίζουμε νὰ βρεθοῦμε σὲ λίγο καιρὸ στὴν εὐχάριστη θέσῃ νὰ ἀναγγεῖλομε κάτι θετικόν.

Ἡ “Ολγα Κακριδῆ ἦταν πάντοτε πρόθυμη νὰ συνεργαστῆ μαζί μας στὰ πνευματικὰ θέματα ποὺ ἀπασχολοῦσαν τὸ “Ἰδρυμά μας, καὶ οἱ ὑπηρεσίαι ποὺ πρόσφερε ἦταν πολλὰ καὶ πολυτίμιαι. Εἶναι λοιπὸν εὐλογία ἢ συγκίνησή μας γιὰ τὴν ἀποφινὴ συγκέντρωσιν. Ἡ ‘Εστία, στὴν ἐπιθυμία της νὰ συμβάλῃ καὶ αὐτὴ στὸ πνευματικὸ μνημόσυνο τῆς “Ολγας Κακριδῆ, ἀνακοινώνει ὅτι ἀποφάσισε νὰ καθιερώσῃ στὴ μνήμη της ἕνα χρηματικὸ ἔπαθλο, ποὺ θὰ ἀπονέμεται δύο φορές τὸ χρόνον — στίς 25 Μαρτίου καὶ στὸ τέλος τοῦ σχολικοῦ ἔτους — στίς δύο ἄριστες μαθήτριαι τοῦ Γυμνασίου τῆς ‘Εστίας καὶ τῶν ἄλλων Γυμνασίων Θηλέων τῆς Νέας Σμύρνης.

Ἄν εἶναι βásiμη ἡ γνώμη ποὺ διατύπωσε ὁ Περικλῆς στὸν περίφημο Ἐπιτάφιόν του ὅτι τῶν ἐπιφανῶν ἀνθρώπων τάφος εἶναι ἡ γῆ ὀλόκληρη καὶ δὲν εἶναι μόνο ἡ ἐπιγραφή τοῦ ὀνόματός των πάνω στὴν ἐπιτύμβια στήλη ποὺ διασώζει τὴν ἀνάμνησίν τους, ἀλλὰ, πολὺ περισσότερα, ἡ ἄγραφη μνήμη ποὺ κρατεῖ καθένας μέσα του γιὰ τὸ ἔργον τους καὶ προπαντὸς γιὰ τὸ φρόνημά τους: ἂν ἡ γνώμη αὐτὴ εἶναι βásiμη — καὶ εἶναι βásiμη —, τότε ἡ μνήμη τῆς “Ολγας Κακριδῆ θὰ μείνῃ αἰώνια.

ΑΣΠΑ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ

Έκπρόσωπος του Συνδέσμου Έλληνίδων Έπιστημόνων

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗ ΟΜΙΛΙΑ

Ήταν χειμώνας του '43, όταν πέθανε ο Κωστής Παλαμάς. Ήρθε μεσημέρι, θαρρώ, ή "Ολγα Κακριδῆ στην τάξη, για να κάνει μάθημα. Μπήκε στητή, με μια πικρή έκφραση, όχι λυπημένη, αλλά αγωνιστική, και μᾶς είπε: «Μόλις σχολάσετε, θα πάτε γρήγορα στο σπίτι σας, θα αφήσετε τις τσάντες σας και θα πάμε στο Α' Νεκροταφείο. Κηδεύεται ο Κωστής Παλαμάς, ο έθνικός μας ποιητής, και πρέπει να δείξουμε στους Γερμανούς πώς είμαστε "Έλληνες». Κάπως τῆ ρωτήσαμε, θαρρώ, τί είναι αυτό που θα προσφέρουμε εμείς με αυτή μας τὴν παρουσία, και μᾶς ἀπάντησε: «Πάντα, σε ὅλη σας τὴ ζωὴ, να ξέρετε πώς, ὅσο λίγο και ἂν είναι αυτό που δίνει ο καθένας, είναι σπουδαῖο φτάνει να τὸ δίνει με τὴν καρδιά του και να ξέρη γιατί τὸ δίνει, και να τὸ δίνει ἀδιάκοπα».

Ὁ Σύνδεσμος Έλληνίδων Έπιστημόνων κάνει σήμερα τὴν πρώτη του επίσημη ἐκδήλωση μετὰ τὴν ἐκλογή τοῦ καινούριου Συμβουλίου του και μαζί κάνει και τὴν ἔναρξη τοῦ "Έτους τῆς Γυναίκας, ὅπως κηρύχτηκε ἐπίσημα τὸ 1975. Τὸ ἔτος τῆς γυναίκας δὲν είναι χρόνος γιορτῆς και πανηγυριοῦ, ἀλλὰ περίοδος περισυλλογῆς, προβληματισμοῦ και ἀγώνων για τις γυναῖκες ὅλου τοῦ κόσμου.

Είναι τιμὴ για τὸ Σύνδεσμο Έλληνίδων Έπιστημόνων, πού, με πρωτοβουλία μαθητριῶν και φίλων τῆς "Ολγας Κακριδῆ, ξεκινάει τις ἐκδηλώσεις του τιμώντας τὴ μνήμη τῆς ἔξοχης αὐτῆς γυναίκας, πού λάμπρυνε τὸν κόσμο τῆς Έπιστήμης και τῆς Παιδείας, ἀφήνοντας ἓνα ἀνεπανάληπτο παράδειγμα για μίμηση

σε όλους μας. Τιμούμε σήμερα μια εξαιρετική γυναικεία μορφή, που στάθηκε για δεκαετίες όλορθη, αλύγιστη, περήφανη, στην έδρα του δασκάλου και στον αγώνα της ζωής.

Η "Ολγα Κομνηνοῦ-Κακριδῆ πρόσφερε απλόχερα στον νέο άνθρωπο ὅ,τι εἶχε στην καρδιά και στο φωτεινό μυαλό της. Μᾶς ἔλεγε συχνά: «Ἐκμεταλλεῦτῆτε με ὅσο μπορεῖτε. Πάρτε ἀπὸ μένα ὅ,τι ἔχω νὰ σᾶς δώσω, ὅ,τι μπορῶ». Καὶ ἦταν πολὺ αὐτὸ πὺ εἶχε καὶ μποροῦσε νὰ δώσει.

Τιμῆ σὲ μᾶς, "Ολγα Κακριδῆ, πὺ ξεκινᾶμε τὸ χρόνο τῆς γυναικας μὲ Σένα, πὺ δὲν σταμάτησες οὔτε λεπτὸ τὴν πολύτιμη προσφορά Σου. Πάντα βιαζόσουν νὰ προλάβῃς. Νιώθω τὴν ἀνάγκη νὰ τελειώσω πάλι μὲ μιὰ ἀπὸ κείνες τίς χρυσές κουβέντες Σου: «Περνοῦνε γρήγορα τὰ χρόνια καὶ δὲν προφταίνεις νὰ κάνης κάτι στὴ ζωὴ σου· χρειάζονται δυὸ ζωές, δὲν φτάνει μιὰ, γιὰ νὰ προλάβῃς».

"Ὅμως ἂς εἶναι ἡσυχη: Ἐκείνη πρόλαβε καὶ ἔκανε πολλὰ...

ΔΗΜΗΤΡΑ ΑΓΓΕΛΙΔΟΥ

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ — Ο ΔΑΣΚΑΛΟΣ

Από τις 15 του Μάρτη που έφυγε από τον κόσμο τούτο ή "Ολγα Κακριδῆ δυσκολεύομαι πολύ, όταν μιλώ γι' αυτήν, να χρησιμοποιήσω χρόνο παρωχημένο. Αφορμή δὲν είναι μόνο ή πίκρα του χαμού της, είναι και ή πάρα πολύ ζωντανή προσωπικότητά της που μᾶς έλειψε. Ο ανεπάντεχος χαμός της μᾶς άφησε άλλους, γιατί ή παρουσία της ήταν αίσθητή, όπου κι αν βρισκόταν, ανάμεσα στους φίλους της, στην έργασία της, στην οικογένειά της.

Θά μου έπιτρέψετε να διηγηθῶ, στην αρχή της ομιλίας μου, την πρώτη μου γνωριμία με την "Ολγα, γιατί νομίζω πώς είναι χαρακτηριστική της προσωπικότητάς της. Φοιτούσα στο Διδασκαλείο Θηλέων Θεσσαλονίκης. Στο σχολείο αυτό τρία χρόνια ο διευθυντής του Μίλτος Κουντουρᾶς είχε οργανώσει μιὰ πλούσια και γόνιμη σχολική ζωή, σύμφωνα με τὸ σύστημα του σχολείου έργασίας, με λαμπρά αποτελέσματα. Η "Ολγα Κακριδῆ μετατέθηκε στο Διδασκαλείο, όταν πια ο Μίλτος Κουντουρᾶς είχε μετατεθῆ στο Ύπουργείο και τὸν είχε αντικαταστήσει ένας άλλος διευθυντής. Η πολύ νέα τότε "Ολγα ένθουσιάστηκε από τὸν λαμπρό τρόπο λειτουργίας του σχολείου· σὲ λίγο ὅμως με κατάπληξη και με βαθύ πόνο καταλάβαμε και εκείνη και ἐμεῖς πὸς ή λειτουργία του σχολείου σκόπιμα άρχισε να αλλάζει ρυθμό, και να καταστρέφεται ὅ,τι ὠραίο και σωστό είχε δημιουργήσει ο φωτισμένος ἐκεῖνος παιδαγωγός. Η "Ολγα δὲν συμμερίστηκε μόνο την άγανάκτησή μας, αλλά προχώρησε ακόμη περισσότερο : Διαμαρτυρήθηκε και υπέβαλε άναφορά στο Ύπουργείο, φυσικά ἐναντίον του νέου Διευθυντή, που ήταν, σημειώσετε, και ἐπιθεωρητής — οί εκπαιδευτικοί

ξέρουν τι σημαίνει αυτό. Κρίμα που ή αναφορά εκείνη χάθηκε. Θα είχε να μάς διδάξει πολλά. Σε όλη της τη ζωή έτσι με παρρησία και έντιμότητα αντιμετώπισε τὰ διάφορα προβλήματα που τῆς πχουσιαζόταν. Δέν δίσταζε να πάρη τὸ μέρος τοῦ ἀδύνατου, ἀν αυτό τὸ θεωροῦσε δίκαιο, χωρίς μικρόψυχους συμβιβασμούς. Αὐτός εἶναι ὁ λόγος που δέχτηκε πολλές φορές βέλη.

Γεγονός που χαρακτηρίζει τὴν προσωπικότητά της θεωρῶ και τὸ ἐξῆς ἀπὸ τὸν δημόσιο βίο της: Τὸ 1964 παρακολούθησε στὸ Ἀθηναϊκὸ Τεχνολογικὸ Ἰνστιτοῦτο τὸ Συμπόσιο που ὀργανώθηκε για τὴ δημοτικὴ γλώσσα. Ὅταν συζητήθηκε τὸ θέμα πῶς θὰ ἐπικρατήσῃ ἡ δημοτικὴ, ἐνῶ πολλοὶ ὁμιλητὲς πρότειναν νόθεσ λύσεις, ἡ Ὅλγα, ἡ μόνη γυναικεία φωνὴ που ἀκούστηκε, τόνισε τὴν ἀμεσότητα τοῦ προβλήματος και πρότεινε τὴν ὀρθὴ λύση: «Ἡ δημοτικὴ γλώσσα σπαράζει» εἶπε, «και εἶναι ἔτοιμη να ὑποκύψῃ οἱ στιγμὲς εἶναι ἀνεπανάληπτες, να μὴν χαθοῦν. Χωρίς κρατικὴ πρωτοβουλία δέν γίνεται τίποτα». Τὰ ἔντεκα χρόνια που ἔχουν περάσει ἀπὸ τότε τὴ δικαίωνον.

Πολλές, πάρα πολλές περιπτώσεις θὰ μπορούσα να ἀναφέρω, που να δείχνουν πόσο εἶχε τὴν ικανότητα να ξεχωρίζῃ σὲ κάθε πρόβλημα τὴ βαθύτερη οὐσία του και να ἀνοίγῃ δρόμο για τὴ λύση του. Μὲ τὴ σπάνια ὀξυδέρκειά της και τὴ βαθύτατη ἀνθρωπιά της πέτυχε παντοῦ: στὶς σχέσεις της με τοὺς ἀνθρώπους, στὸ ἐπάγγελμά της, στὴν ἐπιστήμη.

Γεννήθηκε τὸ 1901 στὸ Μπαλτσίκι τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Ἡ οἰκογένειά της πολὺ νωρὶς ἐγκαταστάθηκε στὴ Σμύρνη. Τελείωσε τὶς γυμνασιακὲς της σπουδὲς στὸ Κεντρικὸ Παρθεναγωγεῖο τῆς Σμύρνης και πῆρε ἀπολυτήριό τῆς Ἑλληνογαλλικῆς Σχολῆς Ἀρώνη. Σε ὅλη τὴ διάρκεια τῶν γυμνασιακῶν της σπουδῶν ἔπαιρνε μέρος στὶς πνευματικὲς ἐκδηλώσεις τῆς πόλης που τότε ἀνοῦσε. Ξεριζωμένη ἀπὸ τὴν πατρίδα της, που εἶναι παντοτινὰ χαμένη, πέτυχε να σπουδάσῃ τὴ δύσκολη δεκαετία τοῦ 1920 - 30, και ἔχι μόνο να σπουδάσῃ, ἀλλὰ και να ἀκτινοβολήσῃ. Πτυχιούχος τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν με βαθμὸ «ἄριστα» παντρεύτηκε τὸν Ἰωάννη Κακριδῆ και

παρakoλούθησαν μαζί μαθήματα φιλολογίας και παιδαγωγικής στα Πανεπιστήμια της Βιέννης, του Βερολίνου και της Λειψίας. Με το γάμο της πέτυχε μιὰ ισορροπημένη ἀλληλεξάρτηση. Πῆρε πολλά και ἔδωσε πολλά. Στο σπίτι της, παράλληλα με τὴν προσπάθεια νὰ δώση ὀρθὴ ἀνατροφή στα παιδιά της, δημιούργησε οἰκογενειακὴ ζωὴ τέτοια, πού ὅλοι νὰ ζοῦν σὲ μιὰ εὐφορία πνευματικῆ γνήσια. Πόσο γνήσια ἦταν ἡ καλλιέργεια τῆς κλασικῆς φιλολογίας στὴν οἰκογένεια φαίνεται ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι και τὰ δυὸ παιδιά της ἔγιναν λαμπροὶ φιλόλογοι.

Τὰ τελευταῖα χρόνια ἐτοίμαζε μιὰ ἐρμηνευτικὴ ἔκδοση τῆς Ὀδύσσειας, πού ἔμεινε ἀτελείωτη. Ποιὸς θὰ ἦταν ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου δὲν ξέρουμε, ἦταν ὅμως ἀποφασισμένη, ὅπως ἐκμυστηρεύτηκε ἡ ἴδια σὲ φίλη της, νὰ τὸ ἀφιερῶση στὸν Ἰωάννη Κακριδῆ, τὸν ἄνθρωπο. Αὐτό, ὕστερα ἀπὸ πενήντα σχεδὸν χρόνια συζυγικῆς ζωῆς, λέει πολλά και γιὰ ἐκείνην πού θὰ ἔκανε τὴν ἀφιέρωση και γιὰ ἐκεῖνον πού θὰ τὴ δεχόταν. — Σὰν νὰ μὴν εἶχε ἄλλη ἀσχολία στὴ ζωὴ της, ἡ βαθυτάτη πνευματικὴ Ὀλγα ἐπλεκε, κεντοῦσε, ἔραβε και κάλυπτε γενναῖα τὶς ἀνάγκες τοῦ σπιτιοῦ της. Καὶ ὅμως στὴν οἰκογένειά της δὲν ἀποτελοῦσε παρὰ ἓναν μόνο ἀπὸ τοὺς τέσσερεις τροχοὺς τοῦ ἀμαξιοῦ, παρ' ὅλο τὸ δυναμισμό της.

Παλικαρίσια φέρθηκε στὰ χρόνια τῆς Κατοχῆς. Σταθερά, με ἤρεμο και ἀκατάβλητο θάρρος ἀντιμετώπισε τὰ βιοτικὰ προβλήματα τῆς οἰκογένειας πού δοκιμάστηκε, ὅπως ὅλοι οἱ Ἕλληνες. Ἡ Ὀλγα, πού πάντα και παντοῦ πρόσφερε, θεωροῦσε καθήκον της, και στὰ δύσκολα ἐκεῖνα χρόνια, νὰ κάνη κάτι περισσότερο γιὰ τὴν Ἑλλάδα και τοὺς Ἕλληνες. Οἱ ἀνάγκες τῆς δύσκολης καθημερινῆς ζωῆς δὲν τὴν ἐμπόδισαν νὰ ὀργανώση ἐδῶ, στὴν Ἐστία τῆς Νέας Σμύρνης, σὲ εὐρὺ κοινὸ μαθήματα - ὁμιλίες με θέμα τὸ δημοτικὸ τραγούδι, τὸν Σολωμό, τὸν Παλαμᾶ κ.ἄ. Με τὸν τρόπο της προσπαθοῦσε νὰ βοηθήση στὴν πνευματικὴ ἐπιβίωση τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Στὴν Κατοχὴ δίδασκε στὸ Γυμνάσιο τῆς Νέας Σμύρνης. Ὅταν τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1943 πέθανε ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς, παρὰ τὴν ἀντίδραση τοῦ γυμνασιάρχου, με πρωτοβουλία της πῆρε τὶς μαθή-

τριές της και παρακολούθησαν όλες μαζί την κηδεία του. "Ηθελε και οι μαθητρίδες της να αίσθανθοῦν πώς στο φέρετρό του άκουμπούσε ή Ελλάδα.

Στά μεταπολεμικά χρόνια, οι σπουδές τῶν παιδιῶν της, ή εργασία τοῦ κ. Κακριδῆ και ή δική της σκόρπισαν τήν οικογένεια, πού ἔτσι γιά πολύ καιρό στερήθηκε τή θαλαπωρή και τήν ἀνάπαυση πού δίνει ή παρουσία ἀγαπητῶν προσώπων. "Όλα τά ἀντιμετώπισε με καρτερία, και πύο καρτερικά ἀντιμετώπισε τις διώξεις πού τράβηξαν τά μέλη τῆς οικογένειάς της. Αίσθανόταν γιά τις ἄδικες διώξεις μιὰ βαθύτατη πικρία, ἀλλά ή φυσική της αἰσιοδοξία και τὸ θάρρος της τήν ἔκαναν ἀπτότητ. Δέν ἦταν στὸν τύπο της νὰ συμβουλευῆ φρονιμάδα γιά διώξεις, πού τις κινούσε ὁ φανατισμός και ή ἐμπάθεια.

"Η "Όλγα σέ ὅλη της τῆ ζωῆ κινήθηκε ἀνάμεσα στοῦ χρόνου, πού πάντα τῆς ἔλειπε, και στήν ἀυθόρμητη ἀνάγκη τῆς προσφορᾶς. Κάθε μέρα πού ξημέρωνε ἦταν ἕνας ἀνήφορος ἐργασίας γι' αὐτήν: νὰ γράψῃ μιὰ ὑποσημείωση στοῦ βιβλίου πού ἐτοίμαζε, νὰ σκεφτῆ πῶς θά διδάξῃ τήν ἐπόμενη ὥρα, τὰ παιδιὰ της, τὰ ψόνια, νὰ προλάβῃ τὸ λεωφορεῖο. Αὐτὰ και πολλά ἄλλα δέν τήν ἐμπόδιζαν νὰ συμπαραστέκεται σέ ὅποιον τῆ χρειαζόταν. Προπαντός δίδαξε, δέν ἐννοῶ μόνο στοῦ σχολεῖο τὰ μαθήματα πού ἔκανε σέ παιδιὰ φίλων, γνωστῶν, παιδιὰ τῶν μαθητριῶν της, ἀτομικά και ὀμαδικά, εἶναι ἀμέτρητα. Γι' αὐτοῦ τοῦ εἶδους τήν προσφορὰ ἔβρισκε πάντα καιρό, και ἄς ἤξερε πῶς θά ξεφυχτήση γιά νὰ καλύψῃ τις προσωπικές της ἀνάγκες. "Ἐτσι ἔβρισκε καιρό νὰ παραδίδῃ θέματα Λατινικῶν και Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν 2 - 3 φορές τήν ἑβδομάδα πολλές ὥρες σέ μιὰ φοιτήτρια τῆς φιλολογίας, πού εἶχε τῆ μεγάλη ἀτυχία νὰ εἶναι φτωχή και τυφλή.

"Η "Όλγα τίμησε τὸν ἄνθρωπο και τὸ δάσκαλο. Τὰ δῶρα πού ή φύση πλουσιοπάροχα τῆς χάρισε τὰ πρόσφερε τὸ ἴδιο πλουσιοπάροχα στοῦς ἄλλους. "Η βαθιὰ ἀνάγκη τῆς προσφορᾶς τῆς ἔδειξε και τὸ δρόμο νὰ γίνῃ «δασκάλα»· εἶχε τὸ πάθος τῆς διδασκαλίας. Αὐτὸ τὸ τελευταῖο ἔξηγεῖ και τήν ἐπιτυχία πού εἶχε στοῦ ἐπάγγελματός της. Δύο εἶναι τὰ χαρακτηριστικά τοῦ διδακτικοῦ της ἔργου: "Η

ζωντανία τῆς διδασκαλίας καὶ ἡ ἀδιάκοπη προσπάθεια ποὺ κατέβαλλε νὰ ἀνανεώνεται.

Διορίστηκε καθηγήτρια φιλόλογος τὸ 1923 στὸ Γυμνάσιο Γουθείου καὶ κατόπιν ἐργάστηκε σὲ Γυμνάσια τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Θεσσαλονίκης, τῆς Νέας Σμύρνης καὶ τέλος ὡς Γυμνασιάρχης στὸν Πόρο καὶ τὸν Πειραιᾶ, ἀπ' ὅπου παραιτήθηκε τὸ 1949. Τὸ 1944 - 45 δίδαξε στὴν Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία τοῦ Πειραιᾶ, καὶ δύο φορές μὲ ὑποπτες ἐνέργειες ματαιώθηκε ἡ ὀριστικὴ τῆς τοποθέτησιν στὴ Μαράσλειο Ἀκαδημία Ἀθηνῶν. Δὲν ἐπιμένω στὴν μηχανικὴ ἀπαρίθμηση τῶν ὑπηρεσιακῶν τῆς μεταβολῶν, γιατί δὲν προσθέτουν τίποτα στὴν προσωπικότητά τῆς. Πόσο θερμὸς δάσκαλος ἦταν φαίνεται ἀπὸ τίς πολύτιμες γιὰ τοὺς ἐκπαιδευτικούς ἐργασίες τῆς καὶ ἀπὸ τῆ ζωντανῆ μνήμη τῶν μαθητῶν τῆς.

Πολλοὶ καθηγητὲς ξεκίνησαν μὲ ὄνειρα καὶ ἐλπίδες ἀγαθές, ἀλλὰ μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου βούλιαξαν σιγὰ σιγὰ στὸ τέλμα τῆς Μέσης Παιδείας. Ἡ Ὀλγα ὄχι μόνον ξεχώρισε, ἀλλὰ ἡ προσωπικότητά τῆς ἔγινε μέτρο ἀξίας γιὰ πολλούς. Μᾶς ἄφησε τὴν πολύτιμη διδακτικὴ τῆς πείρα σὲ πολλὰς μελέτες καὶ ὁμιλίας ποὺ ἔκανε σὲ Συνέδρια ἐκπαιδευτικῶν τῆς Μέσης Παιδείας. Ἐδινε ιδιαίτερη σημασία στὴν ἀνθρωπιστικὴ μόρφωση ποὺ παρέχει τὸ Γυμνάσιο μὲ τὰ κείμενα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων. Αὐτὸ τὸ ἀνθρωπιστικὸ πνεῦμα τοῦ Γυμνασίου προσπάθησε νὰ τὸ ὑλοποιήσῃ μὲ τὴν ὀρθὴ διδασκαλία. Ἡ διδακτικὴ τῆς πείρα ἀποκρυσταλλώθηκε στίς μελέτες «Μιά ἐρμηνευτικὴ προσπάθεια» (1932), «Ἡ διδασκαλία τῆς ἀρχαίας γραμματικῆς καὶ τοῦ συντακτικοῦ στὸ Γυμνάσιο», ὁμιλία ποὺ ἔγινε στὸ Συνέδριο Ἐκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν Μ.Ε. Θεσσαλονίκης τὸ 1937, καὶ «Οἱ ρήτορες στὸ Γυμνάσιο», δημοσιευμένη στὸ περιοδικὸ «Παιδεία» τὸ 1948. Ἡ διαφορὰ τῶν ἐτῶν ποὺ δημοσιεύτηκαν αὐτὲς οἱ μελέτες γιὰ τὸ ἴδιο θέμα, δηλαδὴ τὸν τρόπο τῆς διδασκαλίας τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν, δείχνει ὅτι πολλὰ χρόνια κατέβαλλε προσπάθεια συνεχῆ καὶ ἐπίπονη, γιὰ νὰ ἀφομοιώσουν οἱ μαθητὲς ἀποτελεσματικὰ καὶ γόνιμα τὸ πνεῦμα τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος. Παιδευτικὸ μέσο ἄριστο γιὰ νὰ τὸ ἐπιτύχῃ θεωροῦσε τὴ μεταφραστικὴ ἐργασία τῶν μαθητῶν

στην τάξη. Ἐφόρμωσε μὲ ἐπιτυχία μιὰ ἀριστη τεχνική, γιὰ νὰ βοηθήσῃ τὰ παιδιὰ στὴ μεταφραστικὴ προσπάθεια μὲ λεξικά καὶ ἄλλα βοηθήματα. Πίστευε πῶς, μὲ τὸν τρόπο αὐτό, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀφομοίωση τοῦ περιεχομένου, ἐμβαθύνουν τὰ παιδιὰ στὶς δυὸ γλώσσες, τὴν ἀρχαία καὶ τὴ μητρική τους. Στὴ μελέτῃ τῆς «Ἡ διδασκαλία τῆς ἀρχαίας γραμματικῆς καὶ τοῦ συντακτικοῦ στὸ Γυμνάσιο» συζητεῖ τὴ γνώμη τούτῃ: Οἱ μαθητὲς πρέπει νὰ γνωρίσουν ὅσο μπορεῖ περισσότερα κείμενα, γιὰ νὰ ἀφομοιώσουν περισσότερες πνευματικὲς ἀξίες τοῦ ἀρχαίου κόσμου· γι' αὐτὸ πιστεύει πῶς καλὸ εἶναι νὰ διδάσκουμε ἀρχαίους συγγραφεῖς καὶ ἀπὸ καλὲς μεταφράσεις. Μὲ διαλεκτικὴ συνέπεια καταλήγει νὰ τὴ διατυπώσῃ λιτὰ ἢ ἴδια ὡς ἐξῆς: «Ἄν τὸ πιὸ μορφωτικὸ καὶ τὸ πιὸ πολῦτιμο τῶν ἀρχαίων κειμένων εἶναι τὸ ἐννοιολογικὸ τους περιεχόμενον, τί τὸ πιὸ λογικὸ ἀπὸ τὸ νὰ δώσουμε στὰ παιδιὰ τὸ περιεχόμενον αὐτὸ στὴ γλώσσα ποὺ μιλοῦν τὰ ἴδια;» Μὲ τὴ διδασκαλία τῆς δὲν μένει στὴ μεταφραστικὴ προσπάθεια, ἀλλὰ προχωρεῖ πιὸ πέρα. Δημοσίευσε στὸ περιοδικὸ «Παιδεία» τὸ 1949 μελέτῃ μὲ τίτλο «Ὁ Ὅμηρος στὸ Γυμνάσιο». Στὴ μελέτῃ αὐτὴ ὑποδεικνύει τὸν τρόπο νὰ μὴν περιορίζεται ἡ διδασκαλία τοῦ Ὁμήρου στὴ μετάφραση λίγων μόνο στίχων, ἀλλὰ νὰ γίνεται καθολικὴ ἀφομοίωση τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἔχω προσωπικὴ ἐμπειρία: «Ὅταν ἤμουν μαθητριά τῆς, μᾶς εἶχε διδάξει σύμφωνα μὲ τὸ ἀναλυτικὸ πρόγραμμα «Πρωταγόρα». Στὴ μνήμη μου ἡ λογικὴ διάρθρωση τοῦ διαλόγου στὸ σύνολό του διατηρήθηκε ὡς τώρα μὲ μία μοναδικὴ ἐνάργεια. Πρῶτῃ φορὰ τότε μᾶς ἔκανε νὰ αἰσθανθοῦμε αὐτὸ ποὺ λέμε λογοτεχνικὸ ὕφος τοῦ Πλάτωνα σ' ὅλο τὸ διάλογο καὶ προπαντὸς στὸ μῦθο τοῦ Προμηθέα. Δὲν σταματοῦσε ὁμως οὔτε ἐδῶ. Ἐξαντλοῦσε καθεστὶ ποὺ θὰ βοηθοῦσε νὰ δοκιμάσουν τὰ παιδιὰ βαθιὰ τὴν αἰσθητικὴ ἀπόλαυση ποὺ προσφέρουν τὰ κλασικὰ κείμενα, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ νοηματικὸ περιεχόμενον. Μᾶς δίδαξε τὴν ἀπόδοσιν τῆς Ἀντιγόνης τοῦ Σοφοκλεῖ, μελοποιημένη ἀπὸ τὸ μουσικὸ Σακελλαρίδῃ. Ἀκόμη καὶ τώρα ἴσως οἱ μαθητὲς τῆς, ποὺ τὴ διδάχτηκαν ἔτσι, νὰ τὴ σιγατραγουδοῦν πολλὰς φορές.

Ἡ "Ολγα στάθηκε ἕνας δάσκαλος μοναδικός. Εἶχε δυὸ καθη-
μούς : Τὸ μαθητὴ, πῶς νὰ τοῦ μεταγγίση τὴν ἀρετὴ μὲ τὴ μόρ-
φωση, καὶ τὸ δάσκαλο, πῶς νὰ τὸν βοηθήσῃ. Στὸν πρόλογο τοῦ
βιβλίου της «Σχέδιο καὶ Τεχνικὴ τῆς Ὀδύσσειας» λέει: «Ἐπι-
θυμία μου εἶναι νὰ δώσω ἕνα σύντομο καὶ εὐκολοδιάβαστο βοή-
θημα γιὰ τὴ διδασκαλία τοῦ Ὁμήρου».

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ θέματα τῆς εἰδικῆς διδακτικῆς τὴν ἀπασχό-
λησαν καὶ τὰ γενικότερα θέματα τῆς Παιδείας. Ὑπέβαλε ἀνα-
φορὰ στὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας, γιὰ νὰ ἀυξηθοῦν οἱ ὥρες τῆς διδα-
σκαλίας τῶν Ἑλληνικῶν ἀπὸ δυὸ σὲ τέσσερις τὴν ἑβδομάδα
καὶ νὰ δημιουργηθῇ ὀργανικὴ θέσι φιλολόγου στὶς Παιδαγωγικὲς
Ἀκαδημίες. Μνημονεύω τὴν ἀναφορὰ αὐτὴ, γιὰ νὰ δείξω πῶς ἡ
"Ολγα Κακριδῆ ἔκανε τὴν ἐμπειρία της λόγο καὶ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς
εἶναι ἔργο καὶ γνήσιο καὶ ἀληθινό.

Ἡ μεγάλη πείρα τῆς σχολικῆς πράξης τῆς δημιουργεῖ πολλὰ
ἐρωτηματικά. Στὴν ὁμιλία ποὺ ἔκανε τὸ 1951 γιὰ τὴν λήξῃ τοῦ
σχολικοῦ ἔτους στὴ Σχολὴ Μίνας Ἀηδονοπούλου, ὅπου ἐργάστηκε
ὡς Γυμνασιάρχης ἑπτὰ χρόνια, φανεροῦναι τίς ἀνησυχίες της γιὰ
τὰ θέματα τῆς παιδείας. Γιὰ τὴ μόρφωση τῶν παιδιῶν μας πρέπει
νὰ δημιουργοῦμε σχολικὴ ζωὴ τέτοια, ποὺ νὰ εἶναι τὸ κέντρο
τοῦ ἐνδιαφέροντός τους. Τὴν ἀνησυχοῦν ἀκόμα τὸ ἄλυτο θέμα τῆς
γλώσσας, τὰ σχολικὰ προγράμματα, τὰ ἀντιφατικὰ διατάγματα
κλπ. Δὲν μένει θεατῆς, πάσχει καὶ γενικεύει τὸ θέμα : Τὸ πρό-
βλημα τῆς Παιδείας δὲν εἶναι μόνον τῶν δασκάλων, εἶναι πρόβλημα
ὅλων τῶν Ἑλλήνων. Καταβάλλεται πολὺς κόπος καὶ στὸ τέλος
μένουμε ἀγράμματοι, λέει. Ἡ "Ολγα Κακριδῆ ὅμως πιστεύει
στὶς πολλὰς ἀρετὲς τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ· δὲν χρειάζεται παρὰ μόνον
παιδεία. Στὴν ὁμιλία ποὺ ἔκανε στὸ Σύνδεσμο γιὰ τὰ Δικαιώ-
ματα τῆς Γυναίκας τὸ 1966 μὲ θέμα «Σύγχρονα προβλήματα
Παιδείας» λέει ἐπὶ λέξει: «Στὴ σημερινὴ ἐποχὴ... κάθε λαὸς
φροντίζει νὰ ἐξοπλίση τὰ παιδιά του γιὰ τὸν εἰρηνικὸ ἀγῶνα
τῆς συνύπαρξης, γιατί ἀπὸ τὴν παιδεία ποὺ θὰ πάρουν οἱ νέες
γενιὲς θὰ ἐξαρτηθῇ ἡ θέσι ποὺ θὰ πάρῃ κάθε λαὸς ἀνάμεσα
στους ἄλλους». Ἡ πίστις της στὴν ἀρετὴ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ

και η αισιοδοξία της για το μέλλον του είναι συγκινητική.

Η αγαθή μνήμη που διατηρούν οι μαθητές της είναι μια άλλη μαρτυρία του λαμπρού έργου της "Ολγας Κακριδής. Πίστευε πως η σχέση του δασκάλου με το μαθητή δεν τελειώνει με τη διδασκτική ώρα, ούτε με το τέλος της σχολικής χρονιάς. Είναι μια σχέση που, αφού δημιουργήθηκε, πρέπει να συνεχίζεται και να ανανεώνεται σε όλη τη ζωή. Οι πολλοί μαθητές της, που βρίσκονται στην αίθουσα αυτή άποψις, από τους πιο παλιούς ως τους τελευταίους, έχουν πολλά να πουν και πολλά είπαν, όταν, με μια εκπληκτική προθυμία, πήραν μέρος στη σύσκεψη, που σκοπό είχε να οργανώσει την αποψινή εκδήλωση. Θυμάμαι πως τη συνοδεύαμε στο πάρκο της συνοικίας, όταν έβγαζε τα μικρά της παιδιά περίπατο, και πως μας δεχόταν, όταν, με την άναμελιά των 18 χρόνων, χτυπούσαμε την πόρτα του σπιτιού της. "Ακουγε τις πνευματικές μας ανησυχίες, μας άπαντούσε με ευστροφία και, κατά την περίπτωση, χρησιμοποιούσε το πηγαίο της χιούμορ, την εύθυμη διάθεση, το πείραγμα, τις δικές της εμπειρίες. Πίσω από όλα αυτά ήταν η ανήσυχη ματιά και η αγάπη του φωτισμένου δασκαλου-όδηγητή.

Τώρα που αναλογίζομαι όλα αυτά, ξέρω πως δεν ήταν μόνο η οξυνοιά της και η διαίσθησή της που πετύχαινε το στόχο στα προβλήματα και τις ανησυχίες μας. Ήξερε να πλησιάζει τους νέους, γιατί η ίδια είχε τη δύναμη να διατηρηται ψυχικά και πνευματικά νέα. Αυτή η ικανότητά της την έκανε να κερδίζει την ανθρώπινη και αμέριστη εμπιστοσύνη των νέων.

Η "Ολγα Κομνηνού - Κακριδής άφησε βαθιά ίχνη στο πέρασμα της ζωής της. Ήταν μια γυναίκα που στους ρωμαλέους ώμους της κράτησε άξια το χρέος της γυναίκας - ανθρώπου. Σπούδασε, δούλεψε σκληρά, πρόσφερε πάρα πολλά στην επιστήμη και στην εκπαίδευση. Στάθηκε σύντροφος άξια σε μια συζυγική ζωή πολλών αξιώσεων, και γι' αυτό δύσκολη. Άνάστησε λαμπρά παιδιά, πρόσφερε πολλά σε πολλούς, και αυτά όλα ως την τελευταία της μέρα.

Στη φωτεινή καμπύλη της ζωής που διέγραψε η "Ολγα, δεν

ὑπῆρξε κατιούσα, γι' αὐτὸ καὶ μείναμε ἄλλοι μὲ τὸν ἀπροσδόκητο
χαμὸ της. Εἶδαμε νὰ χάνεται ἓνας νέος ἄνθρωπος — ἡ φυσικὴ ἡλι-
κία δὲν μετρᾷ.

Ἐμεῖς ὅλοι ποὺ ζήσαμε κοντὰ στὴν Ὀλγα ἀναλογιζόμαστε καὶ
θὰ ἀναλογιζόμαστε πάντα τι χάσαμε. Ἀπὸ ἐδῶ καὶ πέρα ὁ κόσμος
γιὰ μᾶς θὰ εἶναι πῶς ἔρημος.

ΣΤΕΛΛΑ ΜΠΑΖΑΚΟΥ - ΜΑΡΑΓΚΟΥΔΑΚΗ

Ο ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΑΣ

Ἡ Ὀλγα Κομνηνοῦ - Κακριδῆ μπορεῖ ἀπὸ τίς 15 τοῦ περασμένου Μάρτη νὰ μὴν κινῆται πιά ἀνάμεσά μας, ἀλλὰ τὸ φωτεινὸ μυαλὸ καὶ ἡ ζεστὴ καρδιά της, ὅπως προβάλλουν μέσα ἀπὸ τὸ ἔργο καὶ τὴν πράξη τῆς ζωῆς της, θὰ μᾶς συντροφεύουν καὶ θὰ μᾶς ὀδηγοῦν πάντα. Καὶ ὅχι μονάχα ἐμεῖς, ποὺ εἶχαμε τὴ μεγάλη τύχη νὰ ζήσουμε δίπλα της καὶ νὰ χαροῦμε τὴ δημιουργικὴ φλόγα της, θὰ ἀντλοῦμε δυνάμεις ἀπὸ τὸ δικό της ἀνεπανάληπτο παράδειγμα· καὶ οἱ μελλούμενες γενιές θὰ ἔχουν πολλὰ νὰ πάρουν ἀπὸ τὸν βαθὺ στοχασμὸ καὶ τὴ μεγάλη ἀγάπη ποὺ διαπνέει τὸ ἔργο της στὸ σύνολό του, καὶ ἴσως αὐτὲς θὰ εἶναι σὲ θέση νὰ ἐκτιμῆσουν περισσότερο τὴν προσφορά της, ποὺ ὅπωςδῆποτε θὰ λειτουργήσῃ πρὸς ἀποδοτικὰ, ὅπως ἀξίζει, στὰ χρόνια ποὺ ὑπόσχονται τὰ δεδομένα τοῦ καιροῦ μας.

Ἡ Ὀλγα Κακριδῆ εἶναι μιὰ ἀπὸ τίς πρὸ σοφές γυναικεῖες φωνές στὸν τόπο μας. Ὑπερέτησε μὲ μοναδικὸ ζῆλο καὶ αὐταπάρνηση τὴν ὑπόθεση τῆς παιδείας, στὴν πρὸ οὐσιαστικὴ της ἔννοια, ἀπὸ τὸ 1923 ὡς τίς τελευταῖες στιγμὲς της.

Τὸ δυνατὸ της μυαλὸ φάνηκε ἀπὸ τὰ πανεπιστημιακὰ της χρόνια ἀκόμα: Ἀποφοίτησε ἀπὸ τὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν μὲ ἀριστα, μαζὶ μὲ τὸν Συκουτρῆ καὶ τὸν Κακριδῆ, αὐτὸν ποὺ στάθηκε ὁ ἀξίος σύντροφος καὶ συνεργάτης της γιὰ μισὸν αἰῶνα, καὶ μαζὶ δοκίμασαν πολλὰς πίκρες στὴν προσπάθεια ποὺ τοὺς ἐπέβαλλε τὸ χρέος, ἀλλὰ καὶ μοναδικὰς χαρὲς στὸν κοινὸ δημιουργικὸ δρόμο γιὰ τὴν προκοπὴ τοῦ τόπου, γιὰ τὴ γόνιμη διείσδυση στὸ φῶς τοῦ ἀρχαίου κόσμου, γιὰ τὴν ἀποκάλυψη τοῦ μοναδικοῦ του κάλλους καὶ γιὰ τὴ φωτεινὴ προσπάθειά νὰ ἀξιοποιηθῇ αὐτὸς

ὁ πλούτος στὸ ζωντανὸ νεοελληνικὸ παρόν. Μὲ βαθιὰ γνώση τοῦ ἀρχαίου πνεύματος καὶ μὲ ἀληθινὴ λατρεία γιὰ τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο κινήθηκαν πλάι πλάι μιὰ ὀλόκληρη ζωὴ καὶ ἔδωσαν νέο περιεχόμενο στὴ φιλολογικὴ ἔρευνα, στρέφοντάς την ἀπὸ τὴ στείρα μηχανιστικὴ ἀρχαιοπληξία σὲ μιὰ γόνιμη δύναμη γιὰ τὸ παρόν, γιὰτὶ πίστευαν μὲ πάθος πῶς τὸ ἑλληνικὸ θαῦμα ἔχει μοναδικὴ καὶ ἀναντικατάστατὴ παιδευτικὴ δύναμη.

Τὸ ἱερό αὐτὸ πάθος φώτιζε ὅλη τους τὴ ζωὴ καὶ δὲν τοὺς ἄφησε ποτὲ νὰ χάσουν τὸν ἀσφαλῆ προσανατολισμὸ τους, οὔτε στὰ μαῦρα χρόνια τῆς χιτλερικῆς Κατοχῆς, οὔτε στὶς δύσκολες ὥρες τῆς τελευταίας ἐπταετίας, οὔτε στοὺς προσωπικοὺς κατατρεγμούς καὶ τὰ κυνηγητά, ποὺ ἐξαπόλυσαν κατὰ καιροὺς ἐναντίον τους οἱ σκοτεινὲς δυνάμεις, στὴν ἀδυναμία τους νὰ δεχτοῦν τὸ καινούριο φῶς ποὺ ἔφερναν δυὸ δυνατὰ μυαλά. Χρόνια καὶ χρόνια σήκωσαν περήφανα τὸν ἀναγκαστικὸ χωρισμὸ, ὁ ἓνας στὴ Θεσσαλονικίη, ἐκείνη στὴν Ἀθήνα, πιστοὶ στὸ ἐκπαιδευτικὸ, ἀλλὰ καὶ στὸ ἀνθρώπινο χρέος τους· καὶ ὅμως ποτὲ δυὸ ἄνθρωποι δὲν ἦταν πιὸ κοντὰ ὅσο αὐτοί. Πολλὲς φορὲς σκέφτομαι πῶς ὁ Γιάννης καὶ ἡ "Ὀλγα Κακριδῆ, καὶ χωρὶς νὰ εἶχαν συναντηθῆ, θὰ ἦταν ὅπωςδὴποτε δυὸ μεγάλες μορφές· ἀλλὰ τί εὐλογημένη ἡ συγκυρία ποὺ τοὺς ἔσμιξε, ἔτσι ποὺ ἐνωμένοι νὰ πολλαπλασιάζουν τίς δυνάμεις τους καὶ νὰ συμπληρώνη διαρκῶς ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, ὥστε νὰ ἀποτελοῦν ἓνα ἐνιαῖο ὅλο, ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ τυχερὰ ζευγάρια τοῦ καιροῦ μας καὶ γιὰ τὴ δικὴ τους εὐτυχία, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ καλὸ τοῦ τόπου καὶ τῆς παιδείας. Καὶ ἂν σκεφτῆ κανεὶς τὴ μεγάλη ἐπιστημονικὴ προσφορά τοῦ Θεοφάνη Κακριδῆ, πατέρα, καὶ ὕστερα τοῦ Φάνη καὶ τῆς "Ἐνης τὴν ἄξια ἐργασία, τῶν παιδιῶν τους, καταλαβαίνει πόσο πολλὰ χρωστᾶει αὐτὸς ὁ τόπος στὴν προικισμένη οἰκογένεια.

"Ἐξοχοὶ δάσκαλοι καὶ οἱ δυὸ τους ἄσκησαν τὸ λειτουργημὰ μὲ μοναδικὴ ἰκανότητα καὶ εὐσυνειδησία. Εἶχαν τὴ δύναμη νὰ μαγνητίζουν τὸ μυαλὸ τῶν μαθητῶν τους καὶ νὰ τοὺς μεταδίδουν τὴ δικὴ τους φλόγα, τόσο ποὺ νὰ ξεχωρίζουν ἀμέσως ὅσοι πέρασαν ἀπὸ τὰ χέρια τῶν Κακριδῆδων, ὀδηγημένοι ἀπὸ τὴ σοφία, τὴν ἀνθρωπιὰ καὶ τὴν ἠθικὴ τους δύναμη.

Τὸ ἐνδιαφέρον τους ἀπλωνόταν καὶ πέρα ἀπὸ τὰ θραυία τοῦ σχολείου καὶ ἀγκάλιαζε συχνὰ πλατύτερες μάζες, ὅπως ἔγινε στὴν Κατοχὴ μὲ τὰ μαθήματα ποῦ ἔκαναν καὶ οἱ δύο τους γιὰ τὸν "Ὀμηρο καὶ τὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία στὴν Ἑστία Νέας Σμύρνης μπροστὰ σὲ εὐρὺ κοινό, ἀλλὰ καὶ τελευταῖα, στὴ ΧΕΝ Θεσσαλονίκης, μὲ τὶς τρεῖς ἐκλαϊκευτικὲς ὁμιλίες γιὰ τὸν "Ὀμηρο, ποῦ ἔκανε ἡ "Ὀλγα Κακριδῆ στίς 7, στίς 13 καὶ στίς 20 Φεβρουαρίου — ἡ τελευταία εἰκοσιδύο μόνο μέρες πρὶν τὴ χάσουμε καὶ ὀκτὼ πρὶν μεταφερθῆ στὸ Νοσοκομεῖο. Καὶ ἐκεῖ ὅμως, ποῦ ἔμεινε δώδεκα μόνο μέρες (ἀπὸ τὴν 1 ὡς τὶς 4 καὶ ἀπὸ τὶς 8 ὡς τὶς 15 Μαρτίου) — καὶ σὲ ποιά κατάστασῃ! — ὁ νοῦς της ἦταν στὸ βιβλίο ποῦ ἐτοίμαζε τὰ ἔξι τελευταῖα χρόνια, ἓνα βοήθημα γιὰ τοὺς φοιτητὲς τῆς φιλολογίας, τοὺς λειτουργοὺς τῆς Μέσης καὶ γιὰ ὅποιον ἄλλο θὰ ἤθελε νὰ μελετήσῃ τὸν "Ὀμηρο: Στὸ πρῶτο μέρος θὰ δινόταν ἡ γραμματικὴ, τὸ συντακτικὸ καὶ ἡ μετρικὴ τοῦ "Ὀμήρου καὶ στὸ δεῦτερο ὁ σχολιασμὸς καὶ ἡ μετάφραση ἀπὸ τὰ ἔξι πρῶτα βιβλία τῆς "Ὀδύσσειας. Στὸ Νοσοκομεῖο εἶχε πάρει μαζί της τὰ δελτία, γιὰ νὰ μὴν καθυστερῆ ἡ δουλειά...

Ἡ "Ὀλγα Κακριδῆ ἔφυγε συνεπῆς μὲ τὴ βαθύτερη ποιότητά της: Μὲ τὴν καρδιά της ἀνοιχτὴ ν' ἀγκαλιάσῃ ὅλο τὸν κόσμον, μὲ τὴ θαυμάσια πίστη της στὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν ἀξία του, μὲ ὀλάνοιχα τὰ φτερά της γιὰ τὰ λαμπρὰ ὄραματα, μὲ τὴν αἴσθησιν τοῦ χρέους ποῦ δικαίωσε τὴ ζωὴ της.

Τὸ ἐπιστημονικὸ της ἔργο εἶναι μιὰ πολὺτιμη καὶ μοναδικὴ προσφορά, ποῦ ξεπερνάει τοὺς ὀρίζοντες τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου, ὅπως δείχνει ἡ ἀπήγησιν ποῦ βρῆκε καὶ σὲ ξένους ἐπιστημονικοὺς κύκλους. Κύριος σκοπὸς της ὅμως, σὲ ὅλο τὸ εὖρος τοῦ ἔργου της, ἦταν νὰ δώσῃ οὐσιαστικὰ βοηθήματα στὸν τόπον της, στοὺς δασκάλους, στοὺς φοιτητὲς καὶ στοὺς μαθητὲς πρῶτα, καὶ ὕστερα σὲ ὅλους τοὺς Ἕλληνας ποῦ θὰ ἤθελαν καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ χαροῦν τὶς αἰώνιες ἀξίες, αὐτὲς ποῦ ἔχουν τὴ δύναμιν νὰ φωτίζουν καὶ νὰ ὀδηγοῦν τὶς ψυχὰς σὲ κάθε ἐποχὴ καὶ σὲ κάθε γῶρον. Σκοπὸς της ἦταν ἀκόμη νὰ ἀποδείξῃ τὴ διαχρονικὴ ἐνότητα τοῦ ἑλλη-

νικού πνεύματος, από τὰ ἥρωικά χρόνια ὡς τις μέρες μας, γι' αὐτὸ ἢ ἔρευνά της στρεφόταν ἀπὸ τὰ ἀγαπημένα της ὀμηρικά θέματα στὸν πλοῦτο τῶν δημοτικῶν μας τραγουδιῶν καὶ στὴ νεοελληνική παράδοση, καὶ μὲ ἐξαιρετική ὀξυδέρκεια παρουσίαζε κάθε φορά τις ἀντιστοιχίες, καὶ ἐπομένως τὴν ἐνιαία ποιότητα τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Μὲ αὐτούς τοὺς πρακτικοὺς στόχους τὸ κέντρο τοῦ ἐπιστημονικοῦ της ἐνδιαφέροντος στάθηκε ἡ ἀστείρευτη πηγή γιὰ ὅλους τοὺς φιλολόγους κάθε ἐποχῆς, ὁ Ὅμηρος καὶ τὰ δυὸ ἀριστουργήματά του: ἡ Ἰλιάδα καὶ ἡ Ὀδύσσεια. Καὶ δὲν μπορούσε νὰ γίνη ἀλλιῶς στὴν περίπτωση τῆς Ὀλγας Κακριδῆ: μὲ τὴ βαθιὰ γνώση τοῦ ἀρχαίου κόσμου ποὺ τὴ διέκρινε, μὲ τὴν ἐξαιρετικὴ της ὀξύνοια καὶ μὲ τὸ ἰδιαιτέρο χρέος ποὺ υἰοθέτησε, ἤξερε καλὰ πῶς ἐκεῖ θὰ ἔβρισκε ὅλο τὸ πολύτιμο ὑλικὸ ποὺ θὰ ἐξυπηρετοῦσε τοὺς σκοποὺς της: Τὶς ρίζες ποὺ στηρίζουν τὸν Ἑλληνισμό, τὶς μεγάλες πανανθρώπινες ἀξίες, τὴν αἰσθητικὴ ποιότητα, στοιχεῖα ἀπαραίτητα γιὰ τὴ διάπλαση χαρακτήρων καὶ τὴ διαμόρφωση ὑψηλοῦ ἤθους, ποὺ στυλώνει τὴν ψυχὴ καὶ δημιουργεῖ τις προϋποθέσεις γιὰ ἀληθινὴ ἀνθρωπιά καὶ προκοπή.

Ἔτσι τὸ 1947, στὴ σειρά «Ἡ Βιβλιοθήκη τοῦ Φιλολόγου», ποὺ ἔβγαζε ὁ Ἰ. Κακριδῆς, μᾶς ἔδωσε τὸ «Σχέδιο καὶ Τεχνικὴ τῆς Ἰλιάδας», ἓνα μοναδικὸ στὸ εἶδος του βιβλίον, ποὺ μαρτυρεῖ ὄχι μόνον τὴ βαθιὰ γνώση τοῦ θέματος σὲ ὅλη του τὴν ἔκταση, ἀλλὰ καὶ τὴν ξεχωριστὴ εὐαισθησία καὶ ὀξύνοια, ποὺ τὴ βοήθησε νὰ διεισδύσῃ μὲ ἀξιοθαύμαστη ἄνεση καὶ εὐθυβολία στὸ κείμενο καὶ νὰ μᾶς ἀποκαλύψῃ τὸν θαυμαστὸ κόσμον καὶ τὶς ἀνεπανάληπτες χάρες του.

Τὸ βιβλίον εἶναι ἀφιερωμένο στὰ παιδιὰ της, «τὴν Ἐνη καὶ τὸ Φάνη». Οἱ ἀφιερώσεις τῆς Κακριδῆ στὰ μεγάλα προσωπικά της ἔργα ἔχουν μιὰ ἰδιαιτέρα ἀποκαλυπτικὴ δύναμη: Τὸ «Σχέδιο καὶ Τεχνικὴ τῆς Ὀδύσσειας» ἀργότερα τὸ ἀφιερώνει «Στὸν ἀδελφὸ ποὺ πέθανε στὸν ἀνθὸ τῆς νιότης (†1918), στὸν πονεμένο πατέρα (†1919), στὴν καρτερικὴ μάνα (†1941)». Καὶ αὐτὸ ποὺ ἐτοίμαζε τελευταίᾳ ἦταν νὰ τὸ ἀφιερῶσιν στὸν Γιάννη Κακριδῆ, τὸν

άνθρωπο. Τί άλλο θά μπορούσε νά δείξη πιδ εϋγλωττα τήν ιδιαι-
τερη ανθρώπινη ποιότητά της, τήν προσήλωσή της σέ ακατάλυτους
δεσμούς, πού τήν πότισαν με βαθιές χαρές και πίκρες, τους δεσμούς
και τις σχέσεις πού με ξεχωριστή ευαισθησία θά εξάρη μέσα στά
ομηρικά κείμενα και θά τονίση τή σημασία τους γιά τόν άνθρωπο;

Στόν πρόλογο τού βιβλίου μᾶς πληροφορεῖ πῶς ἄρχισε νά δου-
λεύη τήν 'Ιλιάδα τὸ 1940, με σκοπὸ νά δώση ἓνα ἐγχειρίδιο γιά τὸ
ομηρικὸ πρόβλημα και τήν ἱστορία του. Στήν πορεία ὅμως τῆς με-
λέτης, μᾶς λέει, εἶδε νά προβάλλη μπροστά στά μάτια της τὸ σχέ-
διο τῆς 'Ιλιάδας ἄρτιο και ὀργανικὰ δεμένο, και ἔτσι προτίμησε νά
δώση ἅπλᾳ αὐτὸ πού πίστευε ἡ ἴδια, ἀντὶ γιά τις διάφορες λύσεις
τῶν ἄλλων.

«'Απὸ τὸ 1940 ὡς τώρα», ἐξακολουθεῖ, «πέρασαν ἕξι χρόνια
λίγος καιρὸς μέσα σ' αὐτὰ μοῦ ἔμενε γιά τὸν "Ὀμηρο. Περίμενε
και αὐτὸς ὑπομονητικὰ μέσα στις μπόρες τῆς πατρίδας, πού χτυ-
ποῦσαν ὅλους μας και σὰν ἄτομα, και με παράστεικε ὅσες φορὲς
εὐκαιροῦσα δυναμώνοντάς μοι τήν ψυχή με τῆς δικῆς του ψυχῆς
τῆ ρώμη. Και ὅμως ἔτσι γράφτηκε σιγὰ σιγὰ τοῦτο τὸ βιβλίο.
Τώρα πού τὰ ἄμεσα δεινὰ τοῦ πολέμου κόπησαν, νόμισα χρέος μοι
νά τὸ ἐκδώσω. Γιά τήν ἀνοικοδόμηση τῆς πατρίδας πρέπει νά
δουλέψουμε ὅλοι με ὅσο μὲγθο και στέρηση, περισσότερο ἀπὸ
κάθε ἄλλον οἱ πνευματικοὶ ἐργάτες· γιὰτὶ τὸ δικὸ τους λιθάρι
θεμελιώνει πιδ στερεά, ὅταν μάλιστα βαστάη ἀπὸ τις ρίζες τῆς
γενιᾶς» (σ. ζ - η').

Στά λόγια αὐτὰ τοῦ προλόγου με τῆ συγκινητικῆ ἀμεσότητα
προβάλλει ὅλη ἡ πνευματικῆ και ἠθικῆ φυσιογνωμία τῆς "Ολγας
Κακριδῆ. "Ἡξερε νά χρησιμοποιῆ τραγικὲς ὥρες δημιουργικὰ,
δουλεύοντας πάντα γιά τὸ καλὸ τῆς ἐπιστήμης και τῆς χώρας,
και νά λυτρώνη ἔτσι πραγματικὰ τὸν ἑαυτὸ της. Πίστευε στο χρέος
τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου νά δουλεύη με μὲγθο και στέρηση γιά
τήν προκοπὴ τοῦ τόπου, και ἡ πίστη της αὐτῆ δὲν ἦταν γράμμα
κενὸ· τήν ἔκανε πράξη. "Ἡξερε ἀκόμα πού νά ἀναζητήση τὰ ἀγκω-
νάκια γιά τὸ στέρωμα τοῦ Νεοελληνισμοῦ σέ μιὰ γερῆ βάση. Και
ὁ ἅπλως, στοχαστικὸς, ἁρμονικὸς της λόγος, ἀληθινὸ ὑπόδειγμα

μέσα στο γλωσσικό χάος που βασανίζει αυτόν τον τόπο ακόμα.

Στην εισαγωγή που ακολουθεί εκθέτει σύντομα το όμηρικό ζήτημα, αναφέρει τις απόψεις των αναλυτικών και των ενωτικών, τις κρίνει και βρίσκει τις αδυναμίες τους, για να παρουσιάσει στο τέλος τις απόψεις της νεώτερης φιλολογικής έρευνας. Εφαρμόζει και αυτή τη νεοαναλυτική μέθοδο με σκοπό να πιστοποιήσει την οργανική διάρθρωση του καλλιτεχνικού έργου. Πρόκειται, μās λέει, για ανάλυση με άλλη άφετηρία και άλλο σκοπό, που επιδιώκει να φωτίσει τη σύνθεση και όχι να τη διαλύσει, «που θέλει να βαθαίνει στο έργο, όχι να ύμνησει το πρόσωπο του ποιητή» (σ. 4), όπως συμβαίνει με τους ενωτικούς.

Μέσα από το ίδιο το έργο θα γνωρίσουμε τις πνευματικές αξίες, θα χροῦμε τις αισθητικές αρετές του, θα συλλάβουμε το αρχιτεκτονικό του σχέδιο, απαραίτητο σε κάθε σημαντικό καλλιτεχνικό δημιούργημα· και αυτό, μαζί με την ιδιάζουσα τεχνική του, θα μās οδηγήσει στην ενότητα του έργου, στην προσωπικότητα του ενός ποιητή και τη δύναμη της τέχνης του — του ποιητή, που μπορεί να αφηγηται αντικειμενικά καταρθώματα ήρώων και θεῶν, κλείνει όμως μέσα στην ψυχή του όλόκληρο τον κόσμο μίς ιδεατής γενιῆς ήρώων και δίνει σ' αυτόν τη ρυθμιστική κίνηση της δικής του ψυχῆς (σ. 5).

Πρὸς τὴν ψυχὴ αὐτὴ τοῦ ποιητῆ θὰ μās ὀδηγήσει μεθοδικὰ ἢ "Ὀλγα Κακριδῆ ἀναλύοντας με γνώση και ευαισθησία τὸ όμηρικό ἔπος, ραψῶδιὰ πρὸς ραψῶδιὰ, ἀφοῦ μās δώση πρῶτα τὴν ὑπόθεση, τὴν οἰκονομία τῆς 'Ιλιάδας καὶ μιὰ γενικὴ περίληψή της.

Ἡ 'Ιλιάδα, που ἐκτείνεται σὲ 15692 δακτυλικούς ἐξάμετρους στίχους, ἔχει κέντρο τὴν «μῆνιν», τὸ θυμὸ τοῦ Ἀχιλλέα καὶ τὶς συνέπειές του. Στὸ ἐπτάστιχο προοίμιο μαθαίνουμε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ πὼς θὰ παρακολουθήσουμε γεγονότα βασισιμένα ἐπάνω σὲ ἓνα θέμα, συγχρόνως ὅμως ὁ ποιητὴς μās πληροφορεῖ πὼς αὐτὰ θὰ ἐξελιθοῦν σύμφωνα με τὸ σχέδιο καὶ τὴ βουλή τοῦ Δία· ἢ διπλὴ αὐτὴ ἐνότητα ἐπιβάλλει μιὰ δικαιολογημένη συνέπεια, που θὰ τὴ δικαιοσύνη σὲ ὅλη τὴν ἔκταση τοῦ έργου, πράγμα που ἀποτελεῖ μιὰ σοβαρὴ ἔνδειξη πὼς ὁ ποιητὴς εἶναι ἕνας.

Στήν περίληψη επισημαίνεται πώς στο κεντρικό επεισόδιο τῶν πενήντα κάπου ἡμερῶν, στὸν δέκατο χρόνο τοῦ Τρωικοῦ Πολέμου, μόνο ἔντεκα εἶναι οἱ μέρες πραγματικῆς δράσης. Αὐτὸ τὸ θαυμαστὸ σχέδιο μὲ τίς ἐλάχιστες μέρες δράσης, πού ὡστόσο χώρεσε ἕναν ἀπεριόριστο πνευματικὸ χρόνο, ὅπου ἐντάχθηκαν μὲ μοναδική εὐρηματικότητα τὰ γεγονότα μιᾶς δλόκληρης δραματικῆς δεκαετίας καὶ ὅπου προοικονομεῖται ἀριστοτεχνικά καὶ ἡ συνέχεια τῆς Ἰλιάδας, δὲν μπορεῖ παρά νὰ εἶναι ἔργο ἐνός ἐξοχου νοῦ. «Δὲν μᾶς μένει παρά τὸν τεχνίτη αὐτὸν νὰ τὸν ποῦμε "Ὀμηρο, ὅπως τὸν ὀνομάζει ἡ παράδοση» (σ. 14), θὰ μᾶς πῆ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἢ συγγραφέας. Μὲ προσοχὴ καὶ βαθύ στοχασμὸ θὰ προχωρήσῃ ὕστερα στὴν ἀνάλυση τῶν λεπτομερειῶν, γιὰ νὰ διαπιστώσῃ πόσο καὶ αὐτὲς πειθαρχοῦν στὸ ἐνιαῖο σχέδιο πού συνέλαβε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὁ ἕνας νοῦς.

Στὴν πρώτη ραψωδία, μὲ τὸ επεισόδιο τοῦ Χρύση, διακρίνει σὲ μικρογραφία τὸ γενικὸ θέμα τῆς Ἰλιάδας: Τὸ θέμα τῆς τιμῆς. Ἡ ὑπόθεσις τῆς Ἰλιάδας εἶναι γιὰ τὴν τιμὴ τοῦ Ἀχιλλέου, ἀλλὰ καὶ ὅλος ὁ Τρωικὸς Πόλεμος θέμα τιμῆς εἶναι γιὰ τοὺς Ἕλληνας, καὶ πίσω ἀπὸ τὴν τιμὴ τῶν Ἀτρειδῶν βρίσκεται ἡ τιμὴ τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τῆς Ἥρας, πού περιμένει δικαίωση ὕστερα ἀπὸ τὴν προσβλητικὴ γι' αὐτὲς κρίσις τοῦ Πάρι. Μὲ θαυμαστὴ συνέπεια θὰ ἱκανοποιηθῇ μέσα στὴν Ἰλιάδα αὐτὸ τὸ πρωταρχικὸ γιὰ τὸν ὀμηρικὸ κόσμον αἶτημα σὲ ὅλες τίς φάσεις του.

Τῆ ραψωδία αὐτὴ ἡ Κακρυδῆ τὴ θεωρεῖ εἰσαγωγὴ στὸ ὅλο ἔργο, καθὼς μπαίνουν ἐδῶ τὰ θεμέλια σὲ κάθε λεπτομέρεια, στὸ ἦθος τῶν ἡρώων καὶ τῶν θεῶν, στὸν ψυχισμὸ τῶν ἀνθρώπων, στὰ βασικὰ θέματα τῆς ὀμηρικῆς ἀφήγησις, καὶ καθὼς δίνονται οἱ ἀπαραίτητες πληροφορίες, πάνω στίς ὁποῖες θὰ στηριχτῇ ἡ κατοπινὴ δράσις. Μὲ τίς βαθυστόχαστες παρατηρήσεις τῆς μᾶς ἔχει κερδίσει λογικὰ καὶ συναισθηματικὰ καὶ εἴμαστε ἔτοιμοι νὰ παρακολουθήσουμε μὲ ἐμπιστοσύνη καὶ συγκίνηση τὴ συνέχεια πάνω στὸ δρόμο πού χάραξε.

Σὲ ὅλη τὴν ἔκτασις τῆς ἀνάλυσις, πού καλύπτει σχεδὸν τὸ

σύνολο τῶν σελίδων τοῦ βιβλίου, μᾶς κρατάει συνεχῶς αἰχμαλωτισμένους μὲ τὴν διεισδυτικότητα καὶ τὴν κριτικὴ τῆς ὀξύνουα καὶ μᾶς παρέχει μεγάλη πνευματικὴ ἡδονή, καθὼς ζετυλίγει μπροστὰ μᾶς τὴ βαθιὰ ἀνθρωπιὰ τοῦ κειμένου καὶ ὅλο τὸ ἠθικὸ καὶ αἰσθητικὸ κάλλος του. Καθὼς ἐπισημαίνει συνεχῶς τοὺς συνεκτικούς κρίκους τοῦ σχεδίου καὶ τὰ στοιχεῖα ποὺ προβάλλουν τὴν προσωπικότητα τοῦ ποιητῆ, ἀνακαλύπτουμε καὶ ἐμεῖς τὸν ἕνα ἕξοχο νοῦ καὶ τὴ μεγάλη του τέχνη, τὴν ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ ὑπεροχὴ τοῦ ποιητῆ, ποὺ περιβάλλει τὰ πάντα μὲ ἀπέραντη ἀγάπη καὶ ἀνθρωπιὰ. Διαπιστώνουμε τὴν ἀριστοτεχνικὴ τεχνικὴ νὰ ὑποβάλλη θέματα ποὺ δὲν περιγράφονται, ἀφήνοντας ἐλεύθερη τὴ φαντασία μᾶς νὰ καλπᾶση (ὅπως τὴν ὁμορφιά τῆς Ἑλένης στὴν Τειχοσκοπία)· βλέπουμε ἀκόμα καθαρὰ τὰ θέματα ποὺ ἐπαναλαμβάνονται στὴν ἀφήγηση, τὴν ἐξάρτηση τοῦ ποιητῆ ἀπὸ τὴ λαϊκὴ μουσα τῆς ἐποχῆς του, τὴν ἱκανότητά του νὰ ἐναλλάσσει τὴ σκληράδα τοῦ ἀνθρώπινου πόνο, ὅπως τὸν δίνουν οἱ μάχες, μὲ ὁάσεις βαθιᾶς ἀνθρωπιᾶς, ξεδιπλώνοντας ἔτσι ὅλο τὸν πλοῦτο τῆς ψυχῆς του.

Χαιρόμαστε ἀκόμα ὅλους τοὺς ἀνθρώπινους δεσμούς στὴν πληρότητά τους: "Ἔτσι στὸ Ζ, ὅπου ἡ εὐαισθησία τοῦ ποιητῆ φτάνει σὲ ἕνα κορύφωμα ποὺ σπάνια συναντάει κανεὶς σὲ ἔργα τοῦ λόγου, βλέπουμε νὰ δίνεται μὲ ἀριστοτεχνικὸ τρόπο τὸ θέμα τῆς συζυγικῆς ἀγάπης στὸ ἐπεισόδιο τῆς συνάντησης τοῦ "Ἐκτορα καὶ τῆς Ἄνδρομάχης, νὰ ἀναλύεται μὲ βαθιὰ γνώση ἢ ψυχολογία καὶ ἢ θέση τῶν δύο φύλων μέσα στὴν ὀμηρικὴ κοινωνία, νὰ ἐξαίρωνται μὲ αἰσθαντικότητά οἱ κινήσεις τῆς ψυχῆς σὲ τραγικὲς ὥρες καὶ νὰ θεμελιώνεται ἡ μοίρα τοῦ "Ἐκτορα, καθὼς προοικονομεῖται τὸ τέλος του, γεμίζοντας τίς ψυχές μᾶς μὲ ἀγωνία.

Στὸ Ι πάλι, ποὺ ἀποτελεῖ κεντρικὸ κόμπο στὴν ὅλη σύνθεση, διαπιστώνουμε καὶ ἐμεῖς τὴν ψυχολογικὴ, τὴν ἠθικὴ καὶ τὴ μυθικὴ δικαίωση τῆς μήνιδας καὶ καταλαβαίνουμε ποιὰ εἶναι ἡ θέση τῆς τιμῆς στὸν "Ὀμηρο. "Ἔτσι θὰ βροῦμε συνεπέστατη μὲ τὸ ἦθος τοῦ Ἀχιλλέως τὴν ἀπόφασή του ἀργότερα νὰ βγῆ στὸν πόλεμο, κἀνοντας πιὰ ὑπεύθυνα τὴν ἐκλογή του μπροστὰ στὸ δίλημμα: τιμὴ ἢ ζωή.

Ὁ πόνος τῆς αἰώνιας μάνας ὀρθώνεται μπροστά μας στίς τραγικές μορφές τῆς Θέτιδας καὶ τῆς Ἐκάβης, καὶ ἡ βαριά μοίρα τοῦ πονεμένου πατέρα στὴ συγκλονιστικὴ συνάντησή τοῦ Πριάμου μὲ τὸν Ἀχιλλεὺς στὸ Ω 03 μᾶς ἀνοίξει νέους ὀρίζοντες στὸν ἀνθρώπινο πόνον.

Ἄλλὰ τί νὰ πρωτοπῆ κανεὶς σ' αὐτὸ τὸν ἀπέραντο κόσμον γοητείας ποῦ μᾶς χαρίζει τὸ βιβλίον ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος του! Ἐδῶ 03 ἀναφερθοῦμε μόνον στίς εὐστοχες παρατηρήσεις τοῦ τελευταίου κεφαλαίου, τὴν Τεχνικὴ, ὅπου ἡ Ὀλγα Κακριδῆ συγκεντρώνει τοὺς τεχνικοὺς τρόπους, ποῦ ἡ συστηματικὴ χρησιμοποίησή τους ἀποτελεῖ μιὰ ἀκόμα ἐνδειξὴ ὅτι ὁ ποιητὴς τῆς Ἰλιάδας εἶναι ἓνας: τὴν π ρ ο σ ε ι δ ο π ο ι ῆ σ η γι' αὐτὰ ποῦ 03 ἀκολουθῆσουν, τὴν ἐ π ι β ρ ᾶ δ υ ν σ η μὲ ἐμβόλιμες ἱστορίες, ἀγαπημένες στοὺς ἀκροατές, ποῦ ὅμως ἔχουν οὐσιαστικὴ σημασία γιὰ τὴν ἐξέλιξη τῶν γεγονότων, τοὺς δ ι ᾶ φ ο ρ ο υ ς μ ῦ θ ο υ ς ποῦ δανεῖζεται ὁ ποιητὴς ἀπὸ τὴν παλαιότερη παράδοση, γιὰ νὰ τοὺς χρησιμοποίησῃ ὡς παράδειγμα γιὰ μίμησιν ἢ γιὰ ἀποτροπὴν, τὴν κ α ν ο ν ι κ ῆ ἔ ν α λ λ α γ ῆ ἀνάμεσα στίς πολεμικὲς καὶ τίς εἰρηνικὲς σκηνές, γιὰ νὰ ξεκουραστῇ ὁ ἀκροατὴς, τὴν ἀ ρ χ ῆ τῆς π ο ι κ ι λ ῖ α ς σὲ ἄλλους τοὺς πλούσιους τρόπους τῆς, τὸ τ ἔ λ ε ι ο σ ῦ σ τ η μ α τῆς π ρ ο σ ο ι κ ο ν ο μ ῖ α ς, τὴν ὀξὺ-τατη παρατηρητικότητά καὶ τὴν εὐχέρεια τοῦ ποιητῆ «ν' ἀποδίδῃ μὲ τὸ λόγο ἥλη τὴν ποικιλία τοῦ φυσικοῦ κόσμου, ὅλες τίς ἐνέργειες τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων, ὅλα τὰ διανοήματα καὶ ὅλα τὰ συναισθήματα» (σ. 190).

Ἔτσι, ὅταν τελειώνη τὸ βιβλίον, ἔχουμε καὶ ἐμεῖς μπροστά μας ὀλόκληρον τὸν κόσμον τῆς Ἰλιάδας, πλούσιον καὶ ἀληθινὸν σὰν τὴ ζωὴ τὴν ἴδιαν, μὲ τόση ἀρμονία, ὥστε νὰ μᾶς μιλῇ καὶ μόνος του γιὰ τὸν ἕ ν α ν ο ῦ ποῦ τὸν διακόσμησε, ὅπως μᾶς βεβαιώνει ἡ συγγραφέας κλείνοντας αὐτὴ τὴ θαυμασία μελέτη (σ. 191), ποῦ τὴν ὑπαγόρευσε βαθιὰ ἀγάπη καὶ τέλεια γνώση τοῦ θέματος, γνώση ποῦ τὴν ἐπικυρώνει καὶ ἡ πλούσια βιβλιογραφία στὸ τέλος.

«Ἡ κ. Ὀλγα Κακριδῆ», 03 γράψῃ ὁ Μ. Σακελλαρίου στὸ τέλος «Νέαν» τῆς 29.7.1947, «ἦταν ὄχι ἀπλὰ προετοιμασμένη, ἀλλὰ

κυριολεκτικά ένδεδειγμένη γι' αυτή τή δουλειά. Ἡ μακρὰ ἀναστροφή καὶ ἐξοικείωσή της μὲ τὰ ὁμηρικὰ κείμενα εἶναι γνωστή, ἀλλὰ καὶ αἰσθητὴ ἀπὸ τὴν ἐνάργεια καὶ τὴ σαφήνεια τῶν συνδυασμῶν καὶ τῶν συνειρμῶν της... Εἶναι, δίχως ἀμφιβολία, ἀπὸ τοὺς πρὸ ἐνημερωμένους στὴν πλούσια καὶ δύσκολη βιβλιογραφία τοῦ ὁμηρικοῦ ζητήματος καὶ σχεδὸν κάθε φράση εἶναι καὶ ἓνας ἀντίλογος στὰ «ἀναλυτικά» ἐπιχειρήματα. Ἡ κριτικὴ δξύνουια τῆς ἐπέτρεψε νὰ κινηθῇ μὲ ἀνεξαρτησία καὶ ἄνεση μέσα στὸ λαβύρινθο τῶν προβλημάτων, νὰ κρατηθῇ μὲ ἀσφάλεια στὸ καιρὸ, καὶ ἔτσι νὰ πετύχῃ μὴ σπάνια γιὰ τόσο δύσκολο ἔργο ἀπλότητα, διαύγεια καὶ γοργότητα. Τέλος, ἡ εὐαισθησία της τῆς ἐπέτρεψε νὰ δῇ τὴν Ἰλιάδα ὅπως πραγματικὰ εἶναι, σὺν ποίημα».

Ὁ Κ. Δημαρᾶς, στὸ «Βῆμα» τῆς 14.11.1947, θὰ σημειώσῃ: «Ἐργο ἀγάπης, ὅπως συχνὰ συμβαίνει νὰ κάνουμε, ὅταν μᾶς γοητεύῃ τὸ θέμα πού μελετοῦμε... Ὅμως ἀκόμη ἔργο στοχασμοῦ καὶ ἐπίμονης ἔρευνας ἐπάνω στὸ ἀντικείμενο τῆς μελέτης, ἔργο πού προϋποθέτει καὶ φανερῶνει τὴν ἄνετη κατοχὴ ἀκέρου τοῦ ὁμηρικοῦ θησαυροῦ. Χάρη στὶς δύο αὐτὲς ιδιότητες, ἀγάπη καὶ γνώση, ἔχουμε ἓνα βιβλίον γερὰ δεμένο, πού τὸ διατρέχει μὴ ἐνιαία πνοή, χωρὶς κανέναν περιττὸ φόρτο, χωρὶς καμιά, τὴν παραμικρὴ ἔκκλιση ἀπὸ τὴν κύρια γραμμὴ».

Ὁ Θερασύβουλος Σταύρου, στὴν «Παιδεία» τῆς 15.1.1947 (σ. 250 ἐξ.), παρὰ τίς ὅποιες ἐπιφυλάξεις του γιὰ τὴν πειστικότητα ὀρισμένων ἐπιχειρημάτων γιὰ τὸ ἐνιαῖο σχέδιο τοῦ ὁμηρικοῦ ἔργου, δὲν μπορεῖ νὰ μὴν ἐξάρῃ τὴν ἔξοχη ἀνάλυσή του, πού τὴ βρίσκει «μοναδική, κυριολεκτικὰ ἀριστοτεχνική». «Ἡ κ. Κακριδῆ», λέει, «γεμάτη ἀγάπη γιὰ τὸν Ὅμηρον καὶ ἀπόλυτα ἐξοικειωμένη μὲ τὸ ἔπος, βαδίζει μέσα στὴν περιοχὴ τῆς Ἰλιάδας σὰ στὸ σπίτι της, μὲ ἄνεση, ἐλευθερία καὶ χάρη. Καὶ εἶναι μὴ χαρὰ νὰ τὴν παρακολουθῆς σ' αὐτὴ της τὴν περιδιάβαση. Σοῦ κάνει τὴν ἐντύπωση ἄξιου περιβολάρη πού, καλλιεργώντας μέρα νύχτα τὸν ἀπέραντο κήπο του, ἔμαθε καὶ ξέρει κάθε του φυτὸ καὶ κάθε του γωνιά».

Ὁ Β. Τατάκης, τέλος, στὸ περιοδικὸ «Νέα Ἑστία» (41,

1947, σ. 510 ἐξ.), υπογραμμίζει: «Ἡ σταθερὴ ἀξία τῆς ἐργασίας τῆς κ. Κακριδῆ, μετὰ τὴν ὁποία συγκινεῖ καὶ συναρπάζει, εἶναι ὅτι κατόρθωσε νὰ δώσῃ μιὰ ἀριστοτεχνικὴ ἀνάλυση τῆς Ἰλιάδας, γεμάτη φῶς καὶ ἐπιστημολογία, ἀλλὰ καὶ δροσιά καὶ χάρη... Κάτω ἀπὸ τὰ λόγια τῆς βλέπει κανεὶς ζωντανεμένη τὴν ἐνότητα ποὺ δένει τὸ ποίημα, ἐνότητα σὲ τεχνικὴ καὶ ἐνότητα σὲ σχέδιο... καὶ νομίζει πῶς ἀκούει τὴν πλοῦσια καὶ καθαρὴ ἀρμονία του».

Πέρα ὅμως ἀπὸ τὴν ὁμόφωνη ἐπαινετικὴ κριτικὴ τοῦ ἑλληνικοῦ πνευματικοῦ κόσμου, τὸ βιβλίον ἐκτιμήθηκε ὅπως τὸ ἀξίζει καὶ ἀπὸ ξένους γνωστούς ὁμηριστὲς καὶ πανεπιστημιακοὺς δασκάλους, ὅπως εἶναι ὁ μεγάλος Lesky, ποὺ τὸ ἐπαίνεσε ἀνεπιφύλακτα.

Τὸ 1969 τὸ βιβλίον «Σχέδιο καὶ Τεχνικὴ τῆς Ὀδύσσειας» ἐρχεται νὰ συμπληρώσῃ καὶ νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν πολυτιμὴ συμβολὴ τῆς Ὀλγας Κακριδῆ στὸ χῶρον τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν, βιβλίον ποὺ ἐκτείνεται σὲ 364 σελίδες. Μετὰ τὸν Πρόλογο καὶ τὴν Εἰσαγωγὴν ἢ πλατιά μελέτη χωρίζεται σὲ δύο κύρια μέρη. Τὸ πρῶτον περιέχει τὰ ἐπὶ μέρους θέματα: Θέμα καὶ Σχέδιο, Πηγές, Γενικὴ περίληψις τοῦ ἔργου, Χρόνος καὶ Χῶρος, καὶ Ἀνάλυσις τοῦ ἔπους κατὰ ραψωδίας, ποὺ ἀποτελεῖ πάλι τὸ κέντρο τῆς ὅλης ἐργασίας, ἀπλωμένη μεθοδικὰ σὲ 228 σελίδες. Στὸ δεῦτερον μέρος ἀσχολεῖται μὲ βασικὰ ὁμηρικὰ θέματα: Θεοί, ἄνθρωποι, ὅπου διερευνᾷ ὅλες τὶς ἀνθρώπινες μορφὰς τοῦ ἔπους, γιὰ νὰ καταλήξῃ στὸν Ὀδυσσεά, τὸν κεντρικὸ ἥρωα ἀκολουθεῖ ἡ Τεχνικὴ μὲ ἐρμηνεία τῶν βασικῶν τῆς θεμάτων, τὰ προσωπικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ποιητῆ καὶ τέλος ὁ Ἐπίλογος. Ἐνα πλῆθος διαφωτιστικῶν ὑποσημειώσεων (344 συνολικὰ), ποὺ καλύπτουν ὅλη τὴν ἔκτασι τοῦ ἔργου, καὶ μιὰ ἐξαιρετικὴ βιβλιογραφία ἑντακα σελίδων μιλοῦν εὐγλωττα γιὰ τὸ πλάτος τῶν γνώσεων τῆς Κακριδῆ καὶ τῆ μοναδικῆ ἐπιστημονικῆ εὐσυνειδησίας τῆς. Τὸ βιβλίον κλείνει μὲ Πίνακες τῶν προσώπων καὶ τῶν πραγμάτων.

Καὶ μόνο ἡ σύνθεσις καὶ ἡ διάρθρωσις τοῦ ὅλου μαρτυρεῖ τὴν ἀπόλυτην κατοχὴν τοῦ θέματος σὲ βάθος καὶ σὲ πλάτος, ποὺ τῆς

ἐπιτρέπει νὰ τὸ ὀργανώσει καὶ νὰ τὸ διερευνήσει μὲ τὸν πιὸ μεθοδικὸ καὶ ὑπεύθυνον τρόπο. Τὸ γεγονός ἐξάλλου ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ βιβλίον γράφτηκε σὲ μιὰ ἐποχὴ ποὺ νέκρωσε τὰ πάντα στὴν Ἑλλάδα δείχνει καθαρὰ πόσο ἤξερε νὰ μὴν χάνεται στὸ σκοτάδι καὶ πῶς ἡ ἴδια πρώτη ἔκανε πράξη τίς συμβουλές ποὺ ἔδινε μὲ σχολαστικὴ ἐπιμονὴ στοὺς ἄλλους : «Μὴν χάνετε πολὺτιμο χρόνο. Μελετᾶτε καὶ γράφετε βιβλία, γιατί θὰ βρεθοῦμε καὶ πάλι ἀνέτοιμοι». Ἡ βαθιὰ τῆς πίστη στὴν ἀποστολὴ τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ ἀγωνία τῆς γιὰ τὸ μέλλον τῆς πατρίδας μας τὴ δραστηριοποιοῦσε καὶ στις πιὸ δύσκολες ὥρες καὶ τὴ γέμιζε μὲ θετικὴ αἰσιοδοξία.

Στὴν εἰσαγωγή, ἀπαραίτητη γιὰ τὴν κατανόηση τοῦ ἔργου, δίνει συνοπτικὰ «τὴ γένεση καὶ τὴν πορεία τῆς ἠρωικῆς ἐπικῆς ποίησης στὴ μητροπολιτικὴ Ἑλλάδα πρῶτα καὶ στὴν Ἰωνία ὕστερα, σύμφωνα μὲ τίς θεωρίες ποὺ διαμόρφωσαν οἱ νεώτεροι ἐπιστήμονες, στηριγμένοι στὴ συγκριτικὴ μελέτη τῆς ἐπικῆς ποίησης στοὺς διάφορους λαούς, παλιούς καὶ σύγχρονους, καὶ στὰ πορίσματα τῆς ἀρχαιολογίας, τῆς ἱστορίας, τῆς γλωσσολογίας καὶ ὅποιας ἄλλης ἐπιστήμης, ποὺ μπορεῖ νὰ βοηθήσῃ» (σ. 3). Καταλήγοντας στὸν Ὅμηρον δέχεται πῶς ὁ ποιητὴς κράτησε πολλὰ ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς αὐτοσχέδιας λαϊκῆς ποίησης: τὰ τυπικὰ θέματα, τίς τυποποιημένες ἐκφράσεις καὶ τοὺς τυπικοὺς στίχους, τὸ σταθερὸ ἐπίθετο, τὴν ἐπανάληψη καὶ αὐτό, γιὰ νὰ εὐχαριστῇ τὸ ἀκροατήριό του μὲ τὰ μέσα ποὺ εἶχαν δοκιμαστῇ ἀπὸ τὸ χρόνο καὶ ἦταν οἰκεῖα, διευκολύνοντας ἔτσι καὶ τὴ δική του στιχοπλασία, ἀλλὰ καὶ γιατί «ὁ μέγας ποιητὴς ἤξερε πῶς, γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ, ἔπρεπε νὰ σεβαστῇ τὴν παράδοση καὶ νὰ θρέψῃ τὴν ποίησίν του ἀντλώντας ἀπὸ τίς προαιώνιες ρίζες τῆς, ἐνῶ τὴν ἴδια στιγμὴ ἀγωνιζόταν νὰ δώσει καινούρια στοιχεῖα στὰ δημιουργήματά του» (σ. 8).

Σχετικὰ μὲ τὸ πρόβλημα τῆς γραπτῆς ἢ προφορικῆς παράδοσης τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν ἡ Κακρυδιὴ δέχεται ἀνεπιφύλακτα τὴν πρώτη καὶ τὴ δικαιολογεῖ: «Ἡ τελειότητα... ποὺ ἔχει τὸ ἔργο τοῦ Ὀμήρου καὶ στὴ δομὴ τοῦ μύθου καὶ στὸ λάξεμα τῆς λεπτομέρειας μᾶς ἀναγκάζει νὰ δεχτοῦμε πῶς γιὰ τὴ σύνθεσή του ὁ ποιητὴς

δὲ χρησιμοποίησε μόνο τὴ μνήμη του, παρὰ χρειάστηκε τὴ βοήθεια τῆς γραφῆς» (σ. 8)· γι' αὐτὸ καὶ τὰ ποιήματα κράτησαν ἀναλλοίωτη τὴν ἀρχικὴ τους μορφή, ἀφοῦ ὅσοι τὰ ἀπάγγελλαν ἔπρεπε νὰ τὰ ἀποστηθίζουσιν ἀπὸ γραπτὸ κείμενο, ἀποψη ποῦ δὲν ἔχουμε λόγῳ νὰ μὴν τὴ δεχτοῦμε, σήμερα μάλιστα ποῦ τὸ θέμα τῆς γραφῆς γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἔχει λυθῆ ὀριστικά.

Ἐξετάζοντας ἔπειτα τὸ θέμα καὶ τὸ σχέδιο τῆς Ὀδύσσειας διαπιστώνει τὴν ἀπόλυτη ἐνότητα τοῦ ἔργου, τόσο στὸ πρῶτο, ποῦ εἶναι ὁ νόστος τοῦ Ὀδυσσεύ, ὅσο καὶ στὸ σχέδιο, ὅπου, μὲ τὴ γνωστὴ ἀπὸ τὰ παραμῦθια τεχνικὴ τοῦ ἐγκιβωτισμοῦ, χῶρεσε μέσα σὲ ἓνα ἐπεισόδιο σαράντα ἡμερῶν, τοποθετημένο καὶ αὐτὸ μέσα στὸν δέκατο χρόνον ἀπὸ τὶς πλάνες τοῦ ἥρωα, ὅλα τὰ γεγονότα τῶν δέκα χρόνων ποῦ ἀφοροῦν τὸ κεντρικὸ θέμα τοῦ νόστου μὲ τὶς ἄπειρες περιπέτειες τοῦ Ὀδυσσεύ. Τὸ σχέδιο αὐτὸ τηρεῖται μὲ σοφὸ τρόπο σὲ ὅλη τὴν ἔκτασι τοῦ ἔργου, καὶ κάθε του λεπτομέρεια ὑπηρετεῖ μὲ συνέπεια τὸ κέντρο, ποῦ μπαίνει ἐπιγραμματικά ἀπὸ τὸ προοίμιον τοῦ ἔπους.

Πηγὴς τοῦ ἔργου ἢ συγγραφέας θεωρεῖ τὴν πλοῦσια ἥρωικὴ παράδοσι καὶ ἰδιαίτερα τὴν τραικὴ, τὴ λαϊκὴ μυθιστορία, τὸ παμπάλαιον ἀνθρώπινον παραμῦθον, τὴ λαϊκὴ θρησκεία, τὶς ἱστορίας καὶ τοὺς κινδύνους τῶν Ἑλλήνων ταξιδευτῶν καὶ βέβαια τὴν καθημερινὴν ζωὴν, ποῦ τὴν παρακολουθεῖ μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον καὶ ἀγάπη ὁ ποιητής.

Βλέποντας καὶ αὐτὴ τὸ διαφορετικὸ πνεῦμα ποῦ διέπει τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσεια καὶ ποῦ τόσες συζητήσεις προκάλεσε γιὰ τὸν ποιητὴ τους, μᾶς ἐξηγεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχήν:

Εἶναι φανερὸ ὅτι ὁ ποιητής στὴν Ὀδύσεια ἄλλαξε στόχον: Δὲν θέλει νὰ μᾶς κρατήσῃ στὸν ἐξιδανικευμένον κόσμον τῶν ἡμιθέων καὶ τῶν ἡρώων τῆς Ἰλιάδας, παρὰ νὰ μᾶς μεταφέρῃ σὲ ἓναν κόσμον ποῦ σμίγει τὸ παραμῦθον μὲ τὴν πραγματικότητά τῆς ζωῆς· παρ' ὅλα αὐτά, ἔχει κρατήσῃ ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς τέχνης καὶ τῆς ψυχῆς του. Καὶ στὸ δεύτερον αὐτὸ ἔργο του δίνει κόσμον τὸ ἴδιον ἥρωικόν, μόνο ποῦ «σ' αὐτὸ ἀποφάσισε νὰ δείξῃ πῶς ὁ βαθὺς ἥρωισμός, ἢ σταθερότητα τοῦ χαρακτήρα καὶ τὸ ὑψηλὸ φρόνημα

δὲν βρίσκονται μονάχα στὸ πεδίο τῆς μάχης καὶ δὲν ἀνήκουν μόνο σ' αὐτοὺς ποὺ γεννήθηκαν ἀπὸ θεοὺς καὶ ἥρωες» (σ. 18). Ὁ μεγάλος ἥρωισμὸς τοῦ Ὀδυσσεῦ ἀδὲν εἶναι ὅτι κατὰστρεψε τὴν Τροία, παρὰ ὅτι βιάσταξε τὰ μύρια βάσανα ποὺ τοῦ ἔγραφε ἡ μοίρα καὶ ἔμεινε αἰσιόδοξος καὶ σταθερὸς στὸν ἀγῶνα του ὡς τὴν τελικὴ νίκη» (σ. 18). Δίπλα σ' αὐτὸν ἄλλες ἀξέχαστες μορφές ὀπλιζόνται μετ' αὐτὴν σύνεση καὶ τὸ λόγο, μετ' αὐτὴν πίστη καὶ τὴν ὑπομονή.

Καὶ παρακάτω ἐπιμένει ὅτι ὁ Ὀμηρὸς μετ' αὐτὴν τέχνη του ἀκατόρθωσε μετ' αὐτὴν σύλληψη ἀπὸ τὴν πρῶτη μεγαλοφυεῖς τοῦ ἀνθρώπινου μυαλοῦ στὸ δευτέρου τοῦτο ἔργο του νὰ ὑφάνη ὅλα τὰ καθημερινὰ καὶ τὰ συνηθισμένα καὶ τὰ παραμυθένια καὶ τὰ μυθιστορηματικὰ ἐπάνω στὸ γερὸ στημόνι τῆς ἥρωικῆς παράδοσης... Μαζὶ του βλέπουμε καὶ ἐμεῖς τὰ ἕμορφα καὶ τὰ ἄσκημα τοῦ κόσμου, τὰ ἡμέρα καὶ τὰ φοβερά, καὶ χαιρόμαστε τὸ αἰσιόδοξο κοίταγμα τῆς ζωῆς, τὴν πίστη τοῦ ποιητῆ στὴ δύναμη τοῦ ἀνθρώπου» (σ. 19).

Τὸ μεγάλο πρόβλημα τοῦ χρόνου καὶ τοῦ χώρου στὸν Ὀμηρὸ τὸ θέτει στὴν ὀρθὴ βάση τῆς εἰδικῆς ποιητικῆς πραγματικότητος, ποὺ ἔχει τοὺς δικούς της νόμους καὶ τὴν δικήν της ἀπαιτήσεις, ἀνεξάρτητους ἀπὸ τὸν κόσμον τῆς λογικῆς καὶ τῆς ὀμιλῆς πραγματικότητος, καὶ βρίσκει τὴν εὐκαιρία νὰ κἀνῃ βαθυστόχαστες παρατηρήσεις, ποὺ δίνουν λύση σὲ πολλὰ ἐπίμαχα προβλήματα.

Στὴν Ἀνάλυσιν, ποὺ, ὡς εἶπαμε, ἀποτελεῖ τὸ κέντρο τοῦ βιβλίου, ἀφοῦ περιέχει ὅλα τὰ στοιχεῖα ποὺ θὰ στηρίξουν τὴν θέσιν, ἀκολουθεῖ τὸ τυπικὸ ποὺ γνωρίσαμε καὶ στὴν Ἰλιάδα: Παρακολουθεῖ τὸ ὀμηρικὸ κείμενον ραψωδία πρὸς ραψωδία, στίχον πρὸς στίχον σχεδόν, τὸ φωτίζει ἀπὸ ἄλλες τὴν πλευρὰς μετ' ἀξιοσύνη, εὐαισθησία καὶ κριτικὴ ἱκανότητα, προβάλλει ὅλα τὰ στοιχεῖα ποὺ συμβάλλουν στὴν ἐνότητα τοῦ ἔργου καὶ ἐξαιρεῖ τὴν ἀνεπανάληπτη τέχνη τοῦ ἐνὸς μεγαλοφυοῦς ποιητῆ, ποὺ ὅλα τὰ εἶδε καὶ τὰ ἀγάπησε, γιὰ ὅλα στοχάστηκε καὶ πόνεσε. Τὴν παρακολουθοῦμε νὰ κινῆται μετ' αὐτὴν μοναδικὴ ἀνέση μέσα στὰ πολυπλοκά ὀμηρικὰ θέματα, νὰ ἀπλώνη μπροστά μας ὅλη τὴ γοητεία τους, νὰ ἀντιμε-

τωπίζη με ευστοχία τὰ προβλήματα πού κατά καιρούς ἔθεσε ἡ ὁμηρικὴ ἔρευνα, καὶ τελικὰ νιώθουμε καὶ ἐμεῖς πὼς ἔχουμε μπροστά μας ἕνα σφιχτὰ δεμένο κείμενο, πού πειθαρχεῖ στοὺς νόμους τῆς μεγάλης ποίησης.

Ἔτσι, ὅταν τελειώνη ἡ ἀνάλυση, δὲν ἔχουμε καμιὰ ἀμφιβολία πὼς ἕνας ἦταν ὁ ποιητὴς πού σύνθεσε καὶ αὐτὸ τὸ ἀριστουργημα, μὲ καθορισμένο ἀρχιτεκτονικὸ σχέδιο, πού ἐκτελέστηκε μεθοδικὰ ὡς τὴν ἔσχατη συνέπεια. Βλέπουμε καθαρά πὼς τὰ κύρια σημεῖα δηλώνονται ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ ἀνελίσσονται μὲ σύστημα σοφὸ σὲ ὅλη τὴν ἔκταση τοῦ ἔργου: Ὁ ν ὀ σ τ ο ς, μὲ ὅλες τὶς περιπέτειες, ὥσπου νὰ γυρίσῃ ὁ ἥρωας στὴν πατρίδα καὶ νὰ τιμωρήσῃ τοὺς μνηστῆρες, προβάλλεται σὲ ὅλες τὶς λεπτομέρειες, γιὰ νὰ κλείσῃ ὀργανικὰ στὸ τέλος τοῦ ἔπους. Ἡ μεγάλη ἠθικὴ ἀρχὴ πού θέτει στὴν ἀρχὴ τοῦ ἔπους ὁ Δίας σχετικὰ μὲ τὴν ἐλεύθερη βούληση τοῦ ἀνθρώπου, πού ἀπὸ δικά του ἁμαρτήματα δοκιμάζει βάσανα ὑ π ἔ ρ μ ὀ ρ ο ν, τηρεῖται ἀπαράβατα ὡς τὸ τέλος μὲ τὴν τιμωρία τῶν συντρόφων τοῦ Ὀδυσσεῆ καὶ μὲ τὸ φόνο τῶν μνηστῆρων. Ἡ συνέπεια στὸ ἦθος τοῦ Ὀδυσσεῆ, τοῦ ὑπεύθυνου ἄντρα γιὰ τὴ μοῖρα του, πού παλεύει πάντα μὲ πίστη καὶ ἀντοχὴ, εἶναι φανερὴ σὲ κάθε κίνηση ἢ πράξη του. Βλέπουμε ἀκόμα τὰ ἐπιχειρήματα τῶν ἀναλυτικῶν νὰ διαλύονται ἕνα ἕνα, καθὼς ἐρμηνεύονται οἱ φαινομενικὲς ἀντιφάσεις μὲ τὸ φῶς τῆς ποιητικῆς ἀλήθειας, καὶ παρακολουθοῦμε τοὺς συνεκτικὸς ἀρμούς τοῦ ἔπους μὲ ἀπόλυτη σχεδὸν ἐνάργεια.

Ἄνακαλύπτουμε ἀκόμα τοὺς κοινὸς τρόπους πού δένουν τὴν Ὀδύσεια μὲ τὴν Ἰλιάδα, ἔτσι πού νὰ εἴμαστε ἔτοιμοι νὰ δεχτοῦμε τὴ θέση τῆς Κακρυδῆ καὶ στὸ ἐπίμαχο αὐτὸ θέμα, πὼς ἕνας εἶναι ὁ μεγαλοφυὴς νοῦς πού διακόσμησε καὶ τὰ δύο αὐτὰ ἀριστουργήματα, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι πλῆθος εἶναι οἱ ἀντιρρήσεις πού προβάλλονται, τόσο πού καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἰ. Κακρυδῆς νὰ ὁμολογῇ σήμερα πὼς σαράντα πέντε χρόνων παλύμοχθο σκύψιμο πάνω στὰ ὁμηρικὰ κείμενα δὲν τὸν βοήθησε νὰ πάρῃ ὀριστικὴ θέση.

«Καὶ τὰ δυὸ ἔργα», μᾶς λέει ἡ Κακρυδῆ, «μᾶς σώθηκαν μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἴδιου ποιητῆ, καὶ τὰ δυὸ ἔχουν καθαρὴ τὴ σφραγίδα

τῆς μεγαλοφυΐας. Δύο μεγαλοφυεῖς οὔτε μιμοῦνται οὔτε ἐξαφανί-
ζει ὁ ἕνας τὸν ἄλλον· πρέπει λοιπὸν καὶ τὰ δυὸ ἔργα νὰ εἶναι
τοῦ ἴδιου ποιητῆ» (σ. 303).

Παραδέχεται βέβαια καὶ διαφορὲς ἀνάμεσα στὰ δυὸ ἔπη διπλα
στὶς πολλὰ καὶ ἀναμφισβήτητες ὁμοιότητες, τίς ἀποδίδει ὅμως
ὄχι μόνο στὴ διαφορὰ τοῦ θέματος, ἀλλὰ καὶ στὸ ὄριμασμα τοῦ
ψυχικοῦ κόσμου τοῦ ποιητῆ, ποῦ θέλησε νὰ δώσῃ στὴν Ὀδύσεια
τὸ ἀθάνατο τραγούδι τῆς καθημερινῆς ζωῆς, γιατί πίστευε πιά
στὴν ἀξία τῶν ἥρωικῶν ἀνθρώπων τῆς εἰρηνικῆς ζωῆς.

«Πιστεύω», μᾶς λέει, «πὼς ὁ Ὅμηρος ὕστερα ἀπὸ τὴν πολε-
μικὴ Ἰλιάδα τοῦ θέλησε στὰ ὄριμά του χρόνια νὰ δώσῃ μὲ τὴν
Ὀδύσεια ἓνα ἔπος ποῦ νὰ δείχνῃ τὰ δεινὰ ποῦ προκάλεσε ὁ χι-
λιοτραγουδημένος κατακτητικὸς πόλεμος τῆς Τροίας καὶ νὰ
προτρέψῃ γιὰ εἰρηνικὰ ἔργα καὶ δικαιοσύνη. Μὲ τὸ ἔργο του αὐτὸ
ἔνοιξε τὸ δρόμο γιὰ τὸ διδαχτικὸ ἔπος καὶ θεμελίωσε πολλὰς
ἠθικὰς ἀξίας, ποῦ στήριξαν καὶ στηρίζουν τὸν πολιτισμὸ μας»
(σ. 305). Δύσκολα θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ἀρνηθῆ αὐτὴ τὴν ἀλή-
θειαν, ὕστερα μάλιστα ἀπὸ τὴ συστηματικὴ προσπάθεια ποῦ ἔγινε
σὲ ὅλο τὸ ἔργο τῆς Κακριδῆ, γιὰ νὰ τὴ θεμελιώσῃ καὶ νὰ τὴν ἀπο-
δείξῃ.

Στὸ κεφάλαιο τῆς Τεχνικῆς (σ. 287 - 301), ποῦ οὐσιαστικὰ
κλείνει τὴν ἔρευνα τῶν ὁμηρικῶν θεμάτων, ἀναλύονται ὅλα τὰ γνω-
στὰ ἀπὸ τὴν Ἰλιάδα βασικὰ στοιχεῖα, παρμένα ἀπὸ τὴν ἐπικὴ πα-
ράδοση, ποῦ ὅμως ὁ Ὅμηρος τὰ χρησιμοποίησε μὲ ἰδιαίτερη ἱκα-
νότητα καὶ τὰ ἔφτασε σὲ μιὰ τελειοποίησιν ἐνδεικτικὴ τῆς ποιητι-
κῆς μεγαλοφυΐας του.

Καὶ αὐτὸ τὸ ἔργο τῆς Κακριδῆ, ὅπως ἦταν ἐπόμενο, βρῆκε
ἄμεση ἀπήχηση στὸν κόσμον τοῦ πνεύματος, καὶ εἰδικοί μελετητὲς
ἐξάφρουν τὴ μεγάλη σημασία του γιὰ τὴ μελέτη τῶν ὁμηρικῶν
θεμάτων.

Ἔτσι ὁ Ἄντ. Κατσουρός, στὸ περιοδικὸ «Νέα Ἐστία» (88,
1970, 1462 ἐξ.), παρουσιάζει τὰ κύρια σημεῖα τοῦ βιβλίου, δέ-
χεται ἀνεπιφύλακτα τίς θέσεις του καὶ καταλήγει : «Ἡ κ. Ὀλγα
Κακριδῆ κατόρθωσε νὰ πλουτίσῃ τὴ φτωχότατη ἑλληνικὴ ὁμη-

ρική βιβλιογραφία μ' ένα πολύ σοβαρό έρμηνευτικό υπόμνημα, βασισμένο στην ολοκληρωτική, την καθαρή γνώση του ποιήματος, και στη μελέτη, τη βαθιά και εξαντλητική, 218 βιβλίων και μελετημάτων... μ' ένα κείμενο συναρπαστικό, δονούμενο από την αγάπη προς την Όδύσσεια... ενός άριστουργήματος, που με το αισιόδοξο μήνυμά του έχει τη δύναμη και σ' αυτούς τους παράλογους καιρούς μας να στηρίξη και να κρατάη όρθιο τον "Ανθρωπο... τον αγωνιζόμενο έναντίον των παγίδων που του στήνουν οι Σκύλλες και οι Χάρυβδες και οι άλλες, οι με περισσή πονηριά οργανωμένες, δυνάμεις του Κακού».

Ό Gabriel Germain, στη «Revue des Études Grecques» (83, 1970, 533 έξ.), θα εξέαρη τη σημασία του έργου, αφού δώσει με ακρίβεια το περιεχόμενό του. Θα σημειώσει ιδιαίτερα τη βαθιά γνώση του θέματος από τη συγγραφέα, που ανήκει σε μιὰ πολύ γνωστή οικογένεια όμηριστών, όπως χαρακτηριστικά λέει, και θα τονίση την επιστημονική της ύπευθυνότητα, που φαίνεται στην εξαντλητική βιβλιογραφία και στην αναφορά της στις αντίθετες απόψεις. Θα θεωρήση ακόμα μεγάλο προσόν του έργου τόσο τις συνεχείς αναφορές της στις λαϊκές παραδόσεις, παλιές και νέες, όσο και τη χρήση αποσπασμάτων από τη μετάφραση των Καζαντζάκη - Κακριδή, μετάφραση που ό Germain τη θεωρεί σαν την καλύτερη δυνατή λύση στο μέγα μεταφραστικό πρόβλημα του Όμηρου, αφού είναι καρπός μιᾶς μοναδικῆς σύμπτωσης: ενός άληθινού ποιητή και ενός ειδικοῦ επιστήμονα, προικισμένου με σοφία και βαθιά γνώση του λόγου και του πνεύματος των αρχαίων Έλλήνων και των σημερινών.

Και ό W. Bauer, στο περιοδικό Gymnasium (78, 1971, 251 έξ.), κάνει ιδιαίτερα έπαινετική παρουςίαση του βιβλίου. Είναι, λέει, δοσμένο με ξεχωριστή αγάπη και άφοσίωση, με βαθιά γνώση των πραγμάτων και ισχυρή διεισδυτική ικανότητα στην έπική ποίηση. Δίνει το όμηρικό πιστεύω της Κακριδή, έπισημαίνει τις εύστοχες παρατηρήσεις της στην ανάλυση, έπαινει την πρόθεσή της να μὴ επιβάλη τις απόψεις της στον άναγνώστη, παρά να τον αφήση να διαμορφώσει τη δική του γνώμη παραθέτοντας

ὅλα τὰ σχετικά στοιχεία, ἐξαίρει τις ἀναφορές της σὲ νεοελληνικά ποιητικά κείμενα, ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴν Ὀδύσσεια, πού βεβαιώ-
νουν τὴν ἀδιάσπαστη συνέχεια τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, καὶ εὐχεται
τὸ βιβλίο της νὰ βρῆ γόνιμη ὑποδοχὴ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τῶν ἡμερῶν
μας. — Ὁ Lesky ἐξάλλου θεωρεῖ ἀπαραίτητο νὰ μεταφραστῆ τὸ
βιβλίο σὲ μιὰ διεθνῆ γλώσσα, γιὰ νὰ ἀπλώσῃ ὅσο γίνεται περισ-
σότερο ἡ ἐπίδρασή του.

Ἐπαινετικὲς κρίσεις κάνουν σὲ ἐπιστολές τους, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν
Γιώργο Σεφέρη, καὶ πολλοὶ ἄλλοι ξένοι πανεπιστημιακοί, πράγ-
μα πού μαρτυρεῖ πῶς ὁμόφωνα σχεδὸν ἔγινε ἀποδεκτὴ ἡ μεγάλη
συμβολὴ τῆς Κακριδῆ στὴν ἔρευνα τῶν ὁμηρικῶν προβλημάτων.

Ἡ προσφορά της ὅμως στὸν Ὅμηρο δὲν ἐξαντλεῖται μόνο σὲ
αὐτὰ τὰ δυὸ βιβλία. Στὴ σειρὰ τοῦ Ζαχαρόπουλου μᾶς δίνει μιὰ
πολύ ἐνδιαφέρουσα καὶ εὐληπτή μετάφραση τῆς Ἰλιάδας σὲ πεζό,
ὅπου μπορεῖ κανεὶς νὰ χαρῆ τὸν εὐχο νεοελληνικό της λόγο,
ἀλλὰ καὶ τὴ δεξιότητα, μὲ τὴν ὁποία ἀντιμετώπισε καὶ ἔλυσε σο-
βαρὰ μεταφραστικά προβλήματα.

Πνεῦμα πρακτικὸ διέκρινε ὅλες τις προθέσεις καὶ ὅλη τὴν ἐργα-
σία τῆς Ὀλγας Κακριδῆ. Σκοπὸς της ἦταν, ὅπως καὶ ἄλλοῦ τονί-
στηκε, νὰ δώσῃ χρήσιμα βοηθήματα στὸν τόπο γιὰ τὴν κατανόηση
τῶν ὁμηρικῶν κειμένων. Αὐτὸ τὸ πνεῦμα τὴν ὀδήγησε νὰ μετα-
φράσῃ τὸ 1965 καὶ τρεῖς ἐνδιαφέρουσες ἐργασίες γιὰ τὴν περί-
φημη ἀσπίδα τοῦ Ἀχιλλέα : Τοῦ Bassett (τοῦ 1936), τοῦ Schade-
dewaldt (τοῦ 1938) καὶ τοῦ Ἰ. Κακριδῆ (τοῦ 1963), ὅπου τὸ
θέμα φωτίζεται πολύτροπα καὶ ἀποδείχεται ὅτι ὁ Ὅμηρος, στὴν
πολυσυζητημένη αὐτὴ σκηνή, χρησιμοποίησε βασικὰ τὴ λαϊκὴ
φανταστικὴ ἔκφραση. Ἰδιαιτέρα εὐστοχῆ εἶναι ἡ ἀντιπαραβολὴ
πού κάνει ὁ Κακριδῆς ἀνάμεσα στὶς σημερινές λαϊκὲς περιγραφές
κεντημάτων ὑφαντῶν, ὅπως τίς βρίσκουμε στὰ δημοτικὰ μας τρα-
γούδια, καὶ στὸν κόσμον τῆς ὁμηρικῆς Ἀσπίδας. Τὴ φανταστικὴ
ὅμως αὐτὴ ἔκφραση, πού ὁ Ὅμηρος πρέπει νὰ τὴ βρῆκε στὴ σύγ-
χρονὴ του λαϊκὴ ποίηση, τὴν πλούτισε καὶ τὴν τελειοποίησε μὲ τὴ
δική του φαντασία καὶ τὴ μοναδική του εὐαισθησία.

Στὸν κύκλο τῶν ὁμηρικῶν μελετῶν της πρέπει νὰ ἐντάξουμε

καὶ τὸ ἔργο τοῦ στῆ Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδεύει τὸ 1961 μὲ τὸν τίτλο «Τὸ Ὀμηρικὸν Ζήτημα», ὅπου ἐκθέτει τὴν ἱστορίαν τοῦ Ὀμηρικοῦ ζητήματος ἀπὸ τὸ 1930 ὡς τὶς μέρες μας, παραθέτει τὶς ἀπόψεις τῶν μελετητῶν, ἀναλυτικῶν, ἐνωτικῶν καὶ νεοαναλυτικῶν, γιὰ νὰ καταλήξῃ στοχαστικῶς πῶς τὸ θέμα εἶναι ἀνεξάντλητο πάντα καὶ παραμένει «ὁ ἀλλήστος χῶρος» γιὰ τὶς ἐρευνῆς τῶν φιλολόγων. Ἦταν ὁ ἐνδεδειγμένος ἄνθρωπος γιὰ τὸ ἔργο.

Στὶς βιβλιοκρισίαις τοῦ περιοδικοῦ «Ἑλληνικά» ἐξάλλου, τὸ 1952, μὲ ἐπιγραμματικὴ πυκνότητα θὰ παρουσιάσῃ τὸ μεγάλο βιβλίον τοῦ Schadewaldt «Ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ τὸ ἔργο τοῦ Ὀμήρου» (1951), μὲ ἐπιλογὴ ἀπὸ ποικίλας μελέταις τοῦ συγγραφέα. Θεωρεῖ τὸν Schadewaldt ἀπὸ τοὺς κορυφαίους φιλολόγους τοῦ κόσμου καὶ τῆ συμβολὴ τοῦ στῆ φιλολογικῇ ἐρευνῇ ἀπὸ τὶς πρὸ σημαντικῆς, γι' αὐτὸ τὸν ἀναφέρει συνεχῶς στὶς δικῆς τῆς μελέταις, ἀκόμα μεταφράζει καὶ ἔργα τοῦ στῆ ἑλληνικά. Τὸ κριτικὸν τῆς μυαλὸ θὰ φανῇ καὶ στῆν εὐστοχῇ παρατήρησιν ποὺ κάνει στὸ τέλος : «Ὁ Schadewaldt ξεναγυρίζει ἀκατάπαυτα στὶς πλάναις τῶν ἀναλυτικῶν, σὺν νὰ ζῆ ἀκόμα κάτω ἀπὸ τῆ σιὰ τοὺς καὶ νιώθει νὰ τὸν βαρύνουν. Οἱ Ὀμηριστῆς τῶν ἄλλων λαῶν καὶ ἰδιαίτερα οἱ νεοῆλληναις ἔχουν ἐλευθερωθῆ ἀπ' αὐτῆς». Πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅτι ὁ Schadewaldt εἶναι ἀπὸ τοὺς πρὸ βαθυστόχαστους μελετητῆς τοῦ Ὀμήρου καὶ ὑποστήριξε ἐπίμονα τὴν ἐνόσητα τῆς Ἰλιάδας· γι' αὐτὸ καὶ ἡ Κακρυδιῆ δυσανασχετῆ μὲ τοὺς Γερμανοὺς φιλολόγους, ποὺ «ἐνῶ γνωρίζουν τὸ ἔργο τοῦ Schadewaldt, ξεναγυρίζουν σὲ παλιῆς ἀμφισβητήσεις... ἀντὶ νὰ στραφοῦν στὸ πλῆθος τῶν νέων προβλημάτων, ποὺ ὀλοζώνταναι περιμένουν τοὺς ἐπιστήμοναις ποὺ θὰ τὰ ἐρευνήσουν μὲ τὶς νέαις προοπτικῆς ποὺ ἀνοίξουν οἱ πρωτοπόροι».

Τὸ πάθος τῆς γιὰ τὸν Ὀμηρο θὰ τῆ συνοδεύῃ ὡς τὶς τελευταῖαι στιγμῆς τῆς πολύτιμης ζωῆς τῆς. Ἀναφέραμε ἤδη ὅτι τὰ τελευταῖα μαθήματα στῆ ΧΕΝ Θεσσαλονίκης γύρω ἀπὸ τὸ ἴδιον θέμα στρέφονταν, στῆν προσπάθειά τῆς νὰ ἀπλώσῃ τῆ γοητεία τοῦ σὲ ὅσο γίνεται εὐρύτερα στρώματα· καὶ τὸ τελευταῖον βιβλίον τῆς,

πού τήν ἀπασχολοῦσε καί στό Νοσοκομεῖο, πάλι μέ τόν "Όμηρο εἶχε νά κάνει, καί πάντα μέ κατεύθυνση πρακτική, πού ἀποτελοῦσε τò χαρακτηριστικό καί τή μεγάλη ἀρετή τῆς "Όλγας Κακριδῆ.

Πέρα ὅμως ἀπό τὰ ὀμηρικά θέματα, καί ὁ χῶρος τῆς ἀρχαίας τραγωδίας ἀποτελοῦσε ἀγαπημένο ἔδαφος μελέτης γι' αὐτήν.

"Ἐτσι τò 1936 ἔχουμε τή θαυμάσια μελέτη τῆς γιά τò «Πρόβλημα τοῦ ἀνθρώπου στόν Σοφοκλῆ», δημοσιευμένη στό «Δελτίον Λειτουργῶν Μέσης Ἐκπαιδευσεως», μέ τήν πρόθεση νά δείξῃ τὰ προβλήματα πού προβάλλει τò ἔργο τοῦ Σοφοκλῆ στόν εἰδικò αὐτό τομέα. Στήν ἐργασία αὐτή, ὅπου θά βροῦμε πάλι τίς ἀπόψεις ὅλων τῶν ἐρευνητῶν τίς σχετικῆς μέ τò εἰδικò θέμα, θά ἀνακαλύψουμε τὰ μόνιμα γνωρίσματα τῆς προσωπικότητάς τῆς : τή βαθιὰ γνώση τοῦ θέματος, τήν ἐπιστημονική εὐσυνειδησία, τήν κριτική ἱκανότητα καί τή μοναδική ὀξύνοια.

Σχετική μέ τόν Σοφοκλῆ εἶναι καί ἡ μετάφραση στό 1937 τοῦ ἐναρκτήριου λόγου τοῦ Schadewaldt στό Πανεπιστήμιο τῆς Λειψίας μέ θέμα «Ὁ Σοφοκλῆς καί ἡ Ἀθήνα». Εἶναι φανερό πὼς κάποια ἐκλεκτική πνευματική συγγένεια τή φέρνει κοντὰ στόν μεγάλο φιλόλογο, πού σμίγει τίς ἀπόψεις τους σέ πολλά μεγάλα φιλολογικά θέματα. Παρά τήν ἀρχική τῆς δήλωση ὅτι ξέρεي πόσο δύσκολο εἶναι νά δώσῃ τή βαθιά φιλοσοφημένη, θεωρητική σκέψη τοῦ συγγραφέα, πυκνωμένη μάλιστα μέσα στό στενὰ ὄρια ἐνὸς λόγου, θά διαπιστώσουμε καί ἐδῶ, στό μεταφραστικό ἔργο, τίς μεγάλες δυνατότητες τοῦ πνευματικοῦ ἐξοπλισμοῦ τῆς, πού τῆς ἐπιτρέπει νά ἀντιμετωπίξῃ μέ ἀριστοτεχνικό τρόπο τὰ ἄπειρα μεταφραστικά προβλήματα ἀπό μιὰ σύνθετη γλώσσα σέ μιὰ κατ' ἐξοχήν ἀναλυτική, ὅπως εἶναι ἡ νέα ἑλληνική, καί νά ἀποδίδῃ τόν σύνθετο φιλοσοφικό στοχασμό μέ ὑποδειγματική ἀκρίβεια καί σαφήνεια.

Τò ἔργο τῆς "Όλγας Κακριδῆ καί ἡ μεγάλη προσφορά τῆς στό χῶρο τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης καί τῆς ἑλληνικῆς παιδείας δὲν εἶναι δυνατὸ βέβαια νά ἐξαντληθοῦν στά πλαίσια μιᾶς ὀμιλίας, μέ τò ξεχωριστὸ μάλιστα βάθος πού τὰ διακρίνει. Ἄν κατόρθωσα

να δώσω ως ένα σημείο το πνεῦμα καὶ ἓνα μέρος ἀπὸ τὶς μεγάλες πνευματικὲς καὶ ἠθικὲς ἀρετὲς τῆς, ποὺ τὴν ὁδήγησαν μὲ τόση ἀσφάλεια στὴν πορεία τῆς ζωῆς τῆς, θὰ θεωρήσω ὅτι ξεπλήρωσα ἓνα μέρος ἀπὸ τὸ μεγάλο χρέος ποὺ προσωπικὰ νιώθω ἀπέναντί τῆς. "Ὅσοι γνώρισαν τὴν ἴδια καὶ τὴ δουλειά τῆς θὰ βροῦν ἴσως φτωχὰ ὅσα εἰπώθηκαν ἐδῶ. Δὲν εἶναι ὅμως εὐκόλο νὰ πλησιάση κανεὶς μὲ τὸ λόγο τῆ σοφία καὶ τὴν ἀρετή.

Τύποις : 'Αφ'ῶν Γ. ΡΟΔΗ, 'Αμαρουσίου 59 — 'Αμαρούσιον

